

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vliv rozvodu rodičů na dítě předškolního věku

Vypracoval: Simona Reindlová
Vedoucí práce: PhDr. Marta Franclová, PhD.

České Budějovice 2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Martě Franclové, PhD. za cenné rady, motivaci, trpělivost, ochotu a vedení práce. Dále děkuji své rodině především za trpělivost a podporu během mého studia a v neposlední řadě všem respondentům za jejich ochotu a sdílnost.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá otázkou, do jaké míry ovlivňuje rozvod rodičů dítě, které se v té době nachází v předškolním věku. Cílem práce je nahlédnout do rozvodové tematiky a přiblížit konkrétní situace, které se odehrávají v době rozvodu a po rozvodu z pohledu dítěte, rodiče nebo i sourozence. Bakalářská práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část je zaměřena na problematiku rozvodu a její dopad na děti. Praktická část zpracovává hloubkové rozhovory s jednotlivými respondenty.

Klíčová slova: Rodina, manželství, rozvod, vliv rozvodu na dítě

Abstract

The bachelor thesis deals with the question, how much the divorce affects children in the preschool age. The purpose of the thesis is to look into the topic of divorce and bring specific situations that occur during and after the divorce of child's, parent's or sibling's perspective. The thesis consists of theoretical and practical part. The theoretical part is focused on divorce and its impact on children. The practical part covers in-depth interviews with respondents.

Key words: Family, marriage, divorce, the influence of divorce on child

Obsah

1	Úvod	8
2	Teoretická část	9
3	Rodina	9
3.1	Typy rodin	11
3.2	Funkce rodiny vzhledem k dítěti	11
4	Manželství	13
4.1	Příčiny rozpadu manželství	15
5	Rozvod	18
5.1	Komunikace mezi dítětem a rodiči	19
5.2	Chování dětí v průběhu rozvodu a po rozvodu	20
5.3	Strategie dětí	22
5.4	Reakce a chování dětí předškolního věku	23
5.5	Emoce dětí při a po rozvodu rodičů	24
6	Porozvodová situace	26
6.1	Absence styku dítěte s druhým rodičem	26
6.2	Absence otce	27
6.3	Příchod nového partnera	28
7	Praktická část	30
8	Výzkumný cíl práce	30
9	Metodika	30
9.1	Hlubkový rozhovor	30
9.2	Metody zpracování a analýza dat	31
9.3	Metody výběru výzkumného souboru	31
10	Výzkumný soubor	32
10.1	Rodina č.1	32
10.2	Rodina č.2	33
10.3	Rodina č.3	34
11	Realizace výzkumu	35
12	Analýza rozhovorů	36
12.1	Doba rozvodu	40
12.2	Spory rodičů	43

12.3	Odchod rodiče, vysvětlování dítěti	45
12.4	Četnost setkávání s rodičem, placení výživného.....	47
12.5	Vztah dítěte k otci	50
12.6	Absence mužského vzoru	53
12.7	Vnímání rozvodu	55
12.8	Vliv rozvodu rodičů na budoucí život dítěte	57
13	Závěr	59
14	Seznam použitých zdrojů	61
15	Přílohy	1

1 Úvod

Základní jednotkou naší společnosti je rodina, což je sociální skupina, která se podílí na utváření vztahů, probíhá zde primární socializace, osvojujeme si zde určité vzorce chování, pravidla a normy, které daná rodina reprezentuje. Členové rodiny by zde měli nacházet jistotu, bezpečí, bezprostřední přijetí a lásku.

Nacházíme se v době, kdy se rozvod bohužel vnímá jako běžný jev, který se děje čím dál častěji. Je to negativní společenský jev, který má několik stránek, a to ekonomickou, rodinnou, právní, sociální a psychickou. Představuje obrovskou zátěž pro všechny zúčastněné, jelikož každý pocítí nějakou ztrátu. Rodič pocítí ztrátu svého partnera a dítě pocítí ztrátu jednoho z rodičů, který v důsledku rozvodu opustí jejich společný domov. Často se v rodině, kde zůstane jeden rodič sám s dětmi, vyskytne ekonomický problém z důvodu nedostatku peněz, v některých případech dochází ke změně bydliště, čímž dítě ztrácí kamarády a rozvod se pro něj stává ještě těžším.

Obrovský vliv má rozvod právě na děti. Jejich rodiče se nachází v době, kdy řeší své problémy, na dítě nemusí mít tolik času, mohou na děti přenášet své špatné nálady a nejsou tolik vnímaví, jako tomu bylo dříve. Dítě může mít pocit ztráty jistoty a bezpečí, může si často dávat rozvod za vinu a v celé situaci se přestává orientovat, jelikož si rodiče neuvědomí, jak důležitá je komunikace s dítětem, a obzvlášť v této těžké době.

Má bakalářská práce se zabývá vlivem rozvodu rodičů na děti předškolního věku. Během mé praxe v mateřských školách jsem se setkala s několika dětmi, jejichž rodiče již byli rozvedení a já se o tuto problematiku začala více zajímat. Na toto téma bylo napsáno již hodně prací, a vzhledem k tomu, že se práce většinou zaměřují na dopad rozvodu buď všech členů rodiny, anebo na děti jakéhokoliv věku, přišlo mi zajímavé hlouběji proniknout do problematiky rozvodu, která se týká přímo dětí předškolního věku.

2 Teoretická část

3 Rodina

„Rodina je nejstarší a také základní jednotkou každé lidské společnosti, a je biologicky významná pro udržení lidstva. Existuje zejména proto, aby lidé mohli patřičně pečovat o své potomky. Hlavní poslání rodiny je poskytovat ochranu a péči, a to hlavně ve chvílích, kdy není její člen schopný se sám o sebe postarat. Dalším z předních úkolů rodiny je připravovat své potomky pro samostatný život. Má totiž v životě člověka nezastupitelnou úlohu v socializačním procesu. Je to první společenská skupina, do které se rodíme. Ve vývoji a výchově plní rodina jednu z nejdůležitějších funkcí. Od útlého dětství formuje základní rysy osobnosti, návyky a vzorce chování, komunikační dovednosti a jedinec zde poznává první mezilidské vztahy.

Každá rodina má ve společnosti svou nezastupitelnou funkci a každá respektuje v určité míře obecně závazná pravidla fungování společnosti. Prakticky neexistuje žádná společnost, která by se neopírala o rodinu jako o svůj základní kámen, protože model rodiny tvořený rodiči, dětmi a prarodiči vykazuje obrovskou stabilitu ve všech obdobích vývoje lidstva.

Každé dítě se od malička učí v rodině mnoha dovednostem, které nejsou závislé na jeho pohlaví. Nicméně se také učí své sexuální roli. Předškolní období je pro jakékoliv učení tou nejdůležitější dobou, u kterého je ale zapotřebí přítomnost dobře přijímaného rodičovského vzoru. Pro dívku je velice důležitá přítomnost matky, aby se jednou stala vyrovnanou a společensky oprávněnou ženou. Pro chlapce je taktéž důležitá přítomnost otce, aby se dobře orientoval v tom, co je správné mužské chování. Nutno podotknout, že je podstatný kontakt s rodičem opačného pohlaví pro formování sexuální role.

Pro většinu z nás je hlavním cílem života vytvořit rodinu, mít stálého partnera a děti, z čehož vyplývá, že je rodina nepostradatelnou institucí i pro dospělého člověka. Hledáme zde pocit bezpečí, pochopení, pocit smysluplnosti a vytváříme tak hlavní hodnoty naší existence. Rodina je schopna poskytovat jedinci velkou podporu

ve chvílích, kdy se dostane do nesnází, mobilizovat hojné rezervy a každému, kdo do ní patří poskytovat nekompromisní přijetí a pocit zázemí.“ (Matoušek 1997)

Na druhou stranu se v současné době vyskytuje spousta jedinců, kteří rodinu zakládat nechtějí nebo si kladou otázky, jaké omezení by jim narození dítěte mohlo způsobit a zda na ně není příliš brzo. Podle Heluse (2015) budoucí rodiče přemýšlejí o tom, co všechno dnes dítě vlastně znamená:

- **„Zásah do kariéry.** Mladí lidé a zejména ti s vyšším vzděláním se profesionalizují poměrně dlouho. Jejich vybavenost pro kariérní vzestup nekončí absolvováním vysoké školy, ale stále častěji je očekáváno, že podstoupí další vzdělávací kurzy, zahraniční stáže, postgraduální vzdělávání apod. Má se v těchto chvílích mladý člověk vzdát svých šancí „někým se stát, někam to dotáhnout“, když právě teď jsou pro to ty nejlepší předpoklady? Nejde jenom o pokračující vzdělávání, ale také o větší výdělek, který pak otevírá možnosti cestování a také třeba způsobu života podle „mých představ“.

- **Zásah do navyklého způsobu života.** Mnoho rodičů (zejména žen), trpí po narození dítěte depresemi z pocitu ztráty osobní svobody. Příchodem dítěte na svět se také omezují navyklé způsoby volného hospodaření s časem, a to na dlouhou dobu.

- **Zásah do osobní ekonomiky.** Dítě je dnes drahé a finančně stále náročnější. V době, kdy se mladý pár zařizuje a je vystaven tlaku společnosti, aby takzvaně srovnal krok s druhými, znamená dítě položku, která pro mnohé drasticky mění životní úroveň.

- **Znepokojující je otázka, jaké vlastně dítě bude, a co z něj bude vyrůstat.**

- **Mnozí mladí lidé pochybují, zda je vůbec zodpovědné přivést dítě do světa, který je zmítán tolikerými problémy a přináší tolik nejistot a úskalí.“**

3.1 Typy rodin

„Nejčastěji mluvíme o základní struktuře rodiny, což je **rodina nukleární** a je složena z rodičů a jejich dětí. Dalším typem rodiny je **rozšířená rodina**, čili rodina rozšířená o novou rodinu v další generaci. Například k rodině dvou manželů s dospělou dcerou se připojí nově vzniklá rodina této dcery.

Pokud chceme mluvit o dalším rozdělení rodiny, je třeba zmínit **rodinu úplnou**, a zde hovoříme o rodině, kde jsou přítomni oba rodiče a minimálně jedno dítě. Na druhé straně stojí **rodinu neúplnou**, kde se rodina skládá z jednoho rodiče vychovávající jedno nebo více dětí nebo **rodina doplněná**, kde je jeden matka nebo otec biologický rodič dítěte a ten druhý nevlastní.“ (Možný, 1999)

3.2 Funkce rodiny vzhledem k dítěti

„Závažným úkolem rodiny je realizovat svou funkčnost vůči dítěti. Těžko lze najít prostředí, které by tak jako ona odpovídalo potřebám dětí a dospívajících a vytvářelo tak účinné výchozí podmínky pro rozvoj jejich osobnosti, včetně jejich vzdělávací úspěšnosti.“ (Helus, 2015, s.219)

Uvedu zde několik hlavních funkcí, které považuje Helus (2015) za nejdůležitější. Některé z nich se vážou na určitý věk dítěte, ale kvalitou své realizace ovlivňují následující vývoj. Všechny dohromady utvářejí podobu rodiny, kterou označujeme jako rodinu funkční.

- „Rodina uspokojuje základní, primární potřeby jedince v raných stádiích jeho života. Jde uspokojování biopsychických potřeb (jídla, pití, spánku, pohybu, hygieny, atd.) i raných psychických potřeb bezpečí, pravidelného životního rytmu, lásky, přiměřeného množství a intenzity podnětů. Tím, že se toto uspokojování potřeb děje v kontaktu se stejnými lidmi, jejichž přístup k dítěti je vstřícný, šetrný a trpělivý, může se dítě v tomto prostředí cítit jako doma. Pokud je

ovšem prostředí uspěchané, členové rodiny jsou nervózní, nemohou nebo nechtějí láskyplně a trpělivě respektovat jeho životní rytmy, je tomu jinak. Dítě je bojácné, vážně spontaneita a rozsah jeho projevů se zužuje.

- Rodina uspokojuje velice závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte. Potřebu domova, potřebu mít „svého člověka“ a identifikovat se s ním, což je matka a otec. Dítě se s plnou důvěřivostí odevzdává do péče rodičů a do dění, které v rodině probíhá. Toto plné odevzdání nazýváme jako základ pro vytvoření základní (bazální) jistoty. Dítěti se tak vytvoří povědomí o tom, že patří do spolehlivých a láskyplných mezilidských vztahů. Je pro život velice důležité, zejména proto, že je základem touhy se integrovat mezi lidi, projevovat se vůči jiným lidem, vyvíjet se do vztahů mezi lidmi, do lidského prostředí. Zárodky těžko odstranitelných poruch a brždění osobnostního vývoje vzniká tam, kde je toto rané uspokojování potřeby organické sounáležitosti narušeno, traumatizováno či jakkoli komplikováno.

- Rodina dítěti poskytuje už od toho nejútlejšího věku akční prostor, což je prostor pro jeho aktivní projev, činnou seberealizaci a součinnost s druhými. Můžeme ji charakterizovat prožitkem, že „já jsem a já jedním“; „umím, dovedu, zvládám“.

- Rodina výrazně určuje prvopočáteční prožitek sebe sama jako chlapce/dívky. Vkládá do tohoto sebepojetí genderový obsah a smysl. Napomáhají tomu vzory matky a otce, případně babičky, dědečka a také zkušenosti se sourozencem.

- Rodina dítěti poskytuje bezprostředně působící vzory a příklady. Tím, že se dítě skrze svou lásku do rodiče dokáže vcítit v nejrůznějších situacích, a napodobuje jejich jednání, se dítě učí v druhém člověku vidět osobnost a samo jí touží být.

- Rodina v dítěti zakládá, upevňuje a dále rozvíjí vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty jako něčeho samozřejmého, co patří k životu jako jeho neoddělitelná součást.

- Rodina dítěti otevírá příležitost vejít do mezigeneračních vztahů, a tím proniknout do chápání lidí různého věku, různého založení a různého postavení. Prostřednictvím rodičů, prarodičů, starších sourozenců, příbuzných a přátel rodina navozuje v dítěti představu o širším okolí, o společnosti a světě.“

4 Manželství

Manželství je obvykle společensky uznávaný a legalizovaný vztah mezi dvěma partnery opačného pohlaví, u kterého se předpokládá, že se dříve či později stanou základem rodiny. Legalizace manželství je provedena sezdáním dvou partnerů, které je spojeno s určitými rituály, které manželství předchází, což je například zasnoubení a námluvy. Je v naší společnosti chápáno jako určitý sociální a ekonomický status.¹

Narůstá však počet rodin, kde matka a otec sezdáni nejsou. Podle Kocourkové (2011) lze současný trend charakterizovat jako odklon od tzv. modelu časně a vysoké sňatečnosti a plodnosti k modelu pozdní a nízké sňatečnosti a plodnosti. Velice to souvisí se zdráhavostí zakládat pevná rodinná pouta, jaká představuje v neposlední řadě sňatek jakožto trvalý závazek. Aktuálními se stávají různé alternativy, kterými jsou podle Šulové (2011, s. 171) tyto:

- Manželství na zkoušku
- Partnerství, kdy oba mají vlastní domácnost
- Matka s dítětem, o jehož existenci biologického otce neinformuje
- Dlouholetý trvalý vztah s dětmi, ale bez formální stránky manželství
- Partnerství úmyslně bez dětí

¹ KOLEKTIV AUTORŮ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-311-3

Jelikož tématem mé bakalářské práce je dopad rozvodu rodičů na děti předškolního věku, tuto kapitolu bych chtěla směřovat především k manželství končící rozvodem/ k partnerskému vztahu končící rozchodem.

Smith (2004) uvádí, že přes všechny problémy, které se po rozchodu nevyhnutelně objevují, včetně nedostatku peněz a hlavní zodpovědnosti za výchovu a blaho dětí, jsou rozchody převážně iniciovány ze strany žen. Mnohé se k tomuto rozhodnutí odhodlají po častých a opakovaných pokusech o usmíření. Trvání průměrného manželství netrvá ani deset let a tím pádem vztahy nesezdaných párů trvají mnohem kratší dobu. Často se stává, že z rodiny jeden z rodičů odejde a poté se vrátí, aby společně vztah zachránili například návštěvou manželské poradny. Někdy se tato situace může opakovat několikrát, z čehož vyplývá, že odchod od rodiny je velice těžkým životním rozhodnutím. Pro rodiče, kteří opouští svůj domov a tudíž velkou část svého já, není snadné se vzdát tohoto zázemí a začít nový život.

Již v odstavci rodina jsem se zmiňovala o problému dnešní společnosti. Mnoho párů ani nepřemýšlí o založení rodiny a mnoho žen právě toto oddaluje v důsledku kariérního růstu a seberealizace. To vše má na svědomí dramatická proměna společnosti a jejího hodnotového systému za posledních padesát let. Postavení ženy ve společnosti se razantně změnilo. V manželství a vůbec ve vztazích se očekává rovnoprávnější postavení ženy a muže, než jak tomu bylo v minulosti. Oba partneři by se měli na chodu domácnosti a výchově dětí podílet téměř stejnou mírou. Obecně dnes lidé neočekávají od věcí dlouhé trvání, mluvíme zde o práci, o majetku a bohužel ke škodě přítomných dětí i o manželství či partnerství. Často jsou v současnosti manželství uzavírána s vědomím toho, že jak rychle byly uzavřeny, tak rychle mohou být ukončeny. Zmizelo tak společenské stigma, které bylo spojováno s rozvodem a nyní je soužití bez svatby společensky přijatelné, ba dokonce módní. Avšak povědomí o tom, že rozchod či rozvod vždy děti nekompromisně zasáhne, vzrůstá. Možná právě díky starostem o city dětí je emoční napětí spojené s rozchodem ještě větší. (Smith, 2004)

4.1 Příčiny rozpadu manželství

Stále více lidí žije se svým partnerem v nesezdaném soužití a tím pádem se čím dál tím více dětí rodí neprovdaným matkám. Není mnoho rozdílů mezi nesezdaným soužitím a manželstvím, které bylo oficiálně stvrzeno příslušným úřadem. To samé se dá říct i o rozpadu těchto dvou vztahů. Je mnoho společných charakteristik mezi rozchody a rozvody. Smith (2004) jich několik uvádí:

- „Všichni si do vztahů přinášíme určité zkušenosti z dětství, a pokud chceme pochopit důvody, které vedou k rozpadu manželství, měli bychom vědět, jestli a jaké emoční problémy z dětství jsou u nás přítomny. Často opakujeme zažité modely, nebo se je právě snažíme neopakovat a chceme naplnit potřeby, které v dětství naplněné nebyly. Velmi často se setkáváme s případy, kdy jeden z partnerů potřebuje mermomocí láskyplný vztah, a díky tomu si představuje svou polovičku, tak jak on potřebuje, a nevidí to, jaký partner doopravdy je. Tito lidé vstoupí do manželství bez toho, aniž by se dobře znali a od vztahu mají nereálná očekávání. Většinou končí manželský svazek rozvodem.

- Ačkoliv nemluvíme o dětech jako o prvotní příčině rozpadu manželství, můžou se stát díky různým faktorům druhotnou příčinou. Jednou z příčin může být nerovnováha mezi členy rodiny. Otec může mít pocit, že matka jejich dítě nevychovává k poslušnosti, a tím pádem může být na dítě zbytečně přísný.

- Další příčinou může být rodič, který se s jedním z dětí identifikuje. Důvodů může být hned několik- má stejnou barvu vlasů jako on, je druhorozený stejně jako on, nebo bylo dítě jako kojeneček nemocné a díky jeho oddanosti dítě přežilo. Toto vše může vést k vysokému napětí v manželství a později i jeho rozpadu. V těchto případech může být dítě nejen obětí manželských neshod, ale ono samo na nich může mít podíl.

- Neprojevování vzájemných citů a emoční tabu může mít pro manželství destruktivní následky. Některé pocity, které jsou třeba založeny na nízkém sebevědomí, mohou být při vyslovení bolestné, a proto zůstanou nevyřčeny. Vzniká zde bariéra, kterou se dá jen těžko proniknout, a v takovýchto rodinách mohou mít děti pocit, že projev jakékoliv emoce je špatný.

- I tam, kde neexistuje mezi manžely emoční tabu, se může stát, že názor na jejich blízkost či vzdálenost se bude lišit. Jeden partner může být ve vztahu nešťastný, protože jim bude jejich vztah připadat vzdálený. Nebudou spolu diskutovat o důležitých věcech, bude si připadat odmítaný a nebudou sdílet společné aktivity. V tomto případě na sebe přijmou v rodině roli hospodyně či živitele. V opačné situaci se ocitá člověk, jemuž přijde vztah těsný, bez volnosti, chce být nezávislý, nesnese partnerovu žárlivost a manželství vnímá jako past.“

- Další příčinou mohou být rozdílná očekávání a výrazné rozdíly v citové zralosti. Jeden z partnerů chce plánovat budoucnost, kdežto druhý žije pouze přítomností a budoucnost řešit nechce. Jeden se chce usadit, vytvořit rodinné zázemí a druhý si chce užívat života stejně jako před uzavřením manželství. Velkým problémem může být otázka kompromisů, které jsou v úspěšném manželství věcí nezbytnou a nutnou. Rozdílná očekávání se mohou týkat i projevů vřelosti. Je všeobecně známo, že muži dávají lásku najevo raději činy a ženy slovy, ale toto očekávání může vést k nepříjemným pocitům jednoho z partnerů a vyvolat pocit nejistoty.

- Velký počet manželství neustojí právě dobu, kdy je žena těhotná nebo první měsíce po narození dítěte. Muž se často špatně vyrovnává s napětím, s odlišným chováním ženy, dále s novou odpovědností a mnohdy se cítí být zcela vyloučen ze vztahu. Rodičovství je velkou zkouškou manželství. Od manželů vyžaduje změny ve vnímání partnera i sebe samotného. Do toho všeho se mohou přimísit jak pocity pýchy a radosti, tak pocity žárlivosti.

„Do manželství většinou vstupujeme s tím, že víme, jakého člověka si bereme. Bohužel realita je mnohdy jiná. Ženy si berou muže, které poznaly v barech, tudíž musí předpokládat, že se jejich partner bude rád bavit i po sňatku. Ale není tomu tak. Nepředstavovaly si, že jejich muž bude pít tolik, a že je na alkoholu možná i závislý. Muži si své ženy berou s vědomím toho, že ví o jejich snadném rozčilení, ale že záchvaty hysterie budou až takové, to si opravdu nemysleli. Z každého svazku může člověk odstoupit, když není schopen tolerovat stavy svého partnera, zejména chová-li se partner nezodpovědně, hystericky, kriticky nebo dokonce nepřátelsky. V takovéto situaci jsou bohužel děti postiženy dvojnásob, protože odchodem jednoho z rodičů se musí vyrovnat s obtížným a nevyrovnaným rodičem, anebo z odchodu stabilnějšího rodiče. Častým důvodem rozchodu je neuspokojený sexuální vztah, kdy je nevěra spíše příznakem než důvodem rozchodu partnerů.“ (Smith,2004)

„Mnohé problémy v manželství způsobuje komunikace. Většinou mluvíme o nedostatku komunikace, kdy má jeden z partnerů pocit, že ví naprosto přesně, co si ten druhý myslí, dedukuje z nepodložených faktů, vidí situaci jednoduše a často se ani nesnaží zjistit, co si partner myslí. Vzniká tak citová a komunikační propast a může být další z příčin rozpadu vztahu. Žádné manželství se neobejde bez konfliktů a partneři by se měli naučit problémy řešit, vyslovovat je a snažit se pracovat na společné komunikaci, která nutně nemusí vyústit v hádku, i když pro některé páry je těžké bez hádky neshodu vyřešit. Bohužel jsou u těchto konfliktů často přítomny i děti, pro které může být tato situace nečekaná jako blesk z čistého nebe. Mnoho rodičů si neuvědomuje, že děti slyší všechno. Jsou přesvědčeni o tom, že jejich dítě spí, započnou hádku, která se mnohdy neobejde bez nevhodných slov a dítě je tak svědkem toho všeho. Rozpadu manželství většinou předchází obrovský hněv ať už ze strany ženy, muže nebo obou partnerů. Nechtějí si připustit, že se téměř všeho, co za několik posledních let vybudovali, budou muset vzdát. Je těžké začít uvažovat racionálně, mít na paměti různé příčiny rozpadu vztahu, i když bohužel hlavním předmětem zájmu nejsou právě příčiny, ale účinky. Uvědomit si, že pokud se oba dva budou chovat rozumně, k věci budou přistupovat tak, že důležité je uzavřít určitou dohodu, kterou bude možné aplikovat na budoucí způsob života, který se ovšem

nebude týkat jenom jich, ale hlavně jejich dětí. Dříve než partneři uskuteční jakékoli rozhodnutí, musí nastat významný posun ve způsobu myšlení, což je obvykle tou nejtěžší věcí při rozpadu vztahu. Často poté dochází k obrovské úlevě, anebo právě k uvědomění si toho, že se zpretrhaly vazby, na kterých léta společně pracovali.“ (Smith, 2004)

Bohužel existuje stále více rozvodů, které jsou ukvapené, a manželství se rozpadá de facto zbytečně kvůli malichernostem. V dnešní době je pro dospělé jedince mnohdy snazší manželství ukončit, než se pokusit ho opravit a systematicky pracovat a zlepšování vztahu. Samozřejmě nastávají situace, kdy se rozvod stane nevyhnutelným a většinou nutným i pro dítě. Když v rodině panuje nesnesitelná atmosféra, trvalé napětí a neustále se opakující hádky, dítě trpí o to více a rozvod je příhodným řešením. Bohužel i v těchto případech je pro dítě rozvod šokem a následky ho mohou provázet po celý život. V tomto hraje bezprostřední roli věk, pohlaví a celkové rodinné vztahy a životní okolnosti.

5 Rozvod

„Rozvod je povětšinou chápán jako legální rozpad manželství v životě obou partnerů, čemuž předchází opravdový rozpad vztahu. V mnoha kulturách může být manželství jednoduše ukončeno, ale křesťanský rozvod může být i zamítnut, protože je zde na manželství nahlíženo jako na trvalý závazek, které je potvrzeno vyšší instancí („co Bůh spojí, člověk nerozdělí“). Rozvod je vnímán jako závažná událost v lidském životě. Má obrovský dopad na funkčnost rodiny, na děti, na ekonomickou stránku a v neposlední řadě na sociální statut určitých členů rodiny. Na rozvod se též může pohlížet jako na důležitý životní krok, který vede k nalezení nového životního partnera, nalezení štěstí, pohody a lásky, které z již ukončeného manželství vymizelo.“ (Warsak, 1996)

5.1 Komunikace mezi dítětem a rodiči

Tato otázka je velice složitá a mnoho názorů se na ní rozchází. Je velice těžké rozhodnout o tom, zda dítě do vzniklé situace zasvětit, či nikoliv. Rozvod a situace po něm velmi závažná. Jak pro oba rodiče, tak pro dítě.

„Jako zdánlivě nejjednodušší chvíle pro rozvod se může zdát doba, kdy je dítě ještě malé, protože právě v tomto věku rodiči, který opouští domov, nejsnáze odvykne. V tomto věku přináší svět dítěti stále nové podněty a tím pádem je velice snadné zapomenout a přivyknout tak novým podmínkám. (Matějček, 1975) Otázkou je, zda si právě toto odcházející rodič přeje. Vždy je žádoucí, aby rodič zaujal jasné stanovisko a ujasnil si, zda dítěti řekne pravdu. Není možné takto závažné věci udržovat donekonečna v tajnosti, protože dřív nebo později se dítě dozví pravdu – buď svou vlastní zásluhou, anebo mu je někdo prozradí. V této situaci je obtížné dítěti zpětně cokoliv vysvětlovat a ospravedlňovat se.“ (Matějček, 1975)

Rozvodem obvykle končí období konfliktů, hádek, výčitek a řešení problémů, díky nimž se rodiče dítěti nemohou naplno věnovat a často je odsunuto na „druhou kolej“. Jak už bylo zmíněno výše, většina manželství začínala intenzivním citem a láskou, proto není časté, že by rozvody probíhaly s klidem a na popředí stál rozum a rozvaha.

Matějčkovi (1975) se jeví jako správná varianta říci i malému dítěti zjednodušenou pravdu, která je pro ně přijatelná. Většinou se s takovýmto vysvětlením smíří, dále přijmou to, že budou žít nadále pouze s jedním ze svých rodičů, ačkoliv o toho druhého nepřijdou. Pokud byly vztahy mezi rodiči před rozvodem složité a dítě se v nich mohlo jen těžko vyznat, je zapotřebí, aby se rozvodem vyjasnily. Dítě má právo vědět, co může očekávat od svých rodičů, jak často se bude vídat s rodičem, který od rodiny odešel, popřípadě jak často bude vídat další členy rodiny, jako je babička a dědeček. Je velice důležité, jak tyto informace rodiče dítěti předloží. Pokud je mu situace předložena bez hysterie a dramatických scén, vyrovná se i s tou nejtvrďší skutečností.

„Rozvod by měl být věcí pouze rozvádějících se rodičů a nikoliv celé širší rodiny. Je velice těžké jakýmkoliv způsobem dítě neovlivňovat, nevyptávat se a nepošpiňovat druhou stranu. Obě strany se snaží dát dítěti to nejlepší a mnohdy se snaží dítě podplácet, předhánějí se v kupování darů a to vše proto, aby si je naklonilo na svou stranu. Ve většině případů se stává, že dítě celou situaci prokoukne, a jenom jí prospěchářsky využívá. Ideální by bylo, kdyby si rodiče při hádkách a rozvodech uvědomovali, že před nimi nestojí nepřítel, ale člověk, kterého si kdysi brali z lásky, se kterým chtěli strávit zbytek života, a že to, co je zraňuje, je dost možná pouze jejich osobní zkušenost. Tento postoj by možná rozvody usnadnil a zbavil by je těch zbytečných sporů a scén.“ (Matějček a kol., 1975)

Dítě si velice dobře pamatuje hádky rodičů a vše, co bylo řečeno. Na rozdíl od rodičů, kteří když citové vzrušení opadne, často většinu zapomenou. Bohužel to, co si dítě zapamatuje, nepochopí, anebo si věc špatně vyloží, protože jí ještě nerozumí. Toto vše poznamenává jeho další citový vývoj a také vztah k tomu z rodičů, se kterým nadále zůstává. Právě pro rodiče, který s dítětem zůstává, nastává velice těžké období, protože dítě se nemůže stále jen chválit a odměňovat, ale zůstává zde povinnost dítě vychovávat. Nastane spousta momentů, které budou pro dítě nepříjemné, bude jim připadat nespravedlivé a budou obviňovat právě rodiče, jehož autorita byla otřesena a jejichž výchovné prostředky budou přijímat velmi obtížně.

5.2 Chování dětí v průběhu rozvodu a po rozvodu

Janošová (2008) popisuje vliv rozvodu na dítě jako silně zraňující událost, pokud ovšem není vysvobozujícím řešením z hlubšího traumatu, jímž bylo soužití s rodiči se závažnými patologickými projevy v chování. Vnější reakce dětí se liší v závislosti na jejich pohlaví a věku. Často je pozorováno i různé chování u sourozenců téhož pohlaví. Chlapci reagují obvykle větším negativismem a často se u

nich objevují problémy v chování doma i ve škole. Je u nich zaznamenána zvýšená agresivita a neposlušnost. Dopad rozvodu na dívky je méně jasný. Reagují na podobnou situaci méně bouřlivě a citový otřes u nich odeznívá o něco rychleji než u chlapců. Mnohdy u nich přetrvávají problémy v komunikaci s příslušníky opačného pohlaví. Tato zjištění naznačují, že reakce dívek na rozvod jsou pravděpodobně méně nápadné než u chlapců a patrně se odrážejí spíše v oblasti prožívání, které se navenek projeví teprve v dospívání. Je ale nepravděpodobné, že by dívky nebo chlapci trpěli nepříznivou rodinnou situací více nebo méně. Například u děvčátek a chlapců předškolního věku nebyly v porozvodových situacích zjištěny žádné rozdíly. Reálný dopad této situace by byl možný hodnotit až sledováním v dalších životních etapách.

„V nějakých případech můžeme u dětí vypožorovat lhostejnost k celé situaci, ve které se nachází. Právě u chlapců je toto chování časté. Navenek vypadají klidně, vyrovnaně, dělají, že se jich situace absolutně netýká, a že s problémem, který řeší jejich rodiče, nemají nic společného. Toto zdání je ale bohužel většinou opravdu jen pouhým zdáním. Zjevná lhostejnost může vést k vnitřní sklíčenosti a k neschopnosti vyjádřit pocity. Možná se často dítě bojí, že projeví své pocity, které nikdo v rodině najevo nedává. Dítě může v takovéto rodině, kde se emoce nevyjadřují za žádnou cenu, vyrůstat a proto v sobě bude zlobu, strach, hněv a často i spoustu otázek, potlačovat. Nebo může mít také pocit, že se mu budou členové rodiny například za pláč a obavy vysmívat.“ (Smith, 2004)

Stává se, že právě děti chtějí zachovat rodinu za každou cenu, protože mají pocit, že pokud matka nebo otec odejde, všechno bude složitější a také se bojí, že jednoho z rodičů už nebudou vídat tak často, anebo vůbec. Bojí se nových situací, lpějí na jistotách a na bezpečí, i když právě to všechno by mohlo být po odchodu jednoho z rodičů z domácnosti, lepší. Nestává se často, že by rodiče dítěti přesně vysvětlili situaci a to, jak bude vše po rozvodu probíhat. Děti ale nemohou vědět, že úplná rodina ještě není známkou šťastné rodiny. Pokud však rodiče rodinu neuchovávají pouze kvůli dítěti, přestanou se dál v manželství trápit a rozvedou se, mohou i děti zjistit, že vše vedlo ku prospěchu. Přestanou se vnitřně trápit a také je

důležité, že vidí jejich rodiče mnohem šťastnější, zejména pokud pomine nepřátelství mezi nimi.

„Dalším častým způsobem chování, které můžeme u dětí zaznamenat, je loajalita. Je pro děti velice obtížné tuto funkci zvládnou. Obyčejně chtějí být loajální k oběma rodičům, ale pro většinu z nich je tento úkol tak složitý, že zůstanou pouze na straně jednoho. Ať už u toho, co zůstal, anebo u toho, co odešel z domova. Tato role v sobě skrývá mnohá nebezpečí, a to zejména v případech kdy je na dítě přeložena funkce „hlavy rodiny“ nebo snad samo od sebe přebírá roli náhradního partnera. Najednou totiž přestává být dítětem a bere na sebe obrovské břímě, které nedokáže unést. Považuje to za odpovědnost, která na něj byla de facto přesunuta od jednoho z rodičů, je podroben velké psychické zátěži a řeší si samo v sobě úzkosti, které přirozeně z této funkce vyplývají. Stává se, že se dítě díky takovéto zodpovědnosti stane sebevědomějším a má pocit důležitosti. Bohužel například starání se o svého mladšího sourozence může být často zdrojem odporu a nenávisti. Pro dítě je velice těžké stát na straně obou rodičů, protože si mohou připadat být odmítáni z obou stran a proto se většinou přikloní k variantě stát na straně pouze jedné.“ (Smith 2004)

Janošová (2008) ve své knize uvádí i rozdíl v chování mezi chlapci a dívkami, pokud matka započne nový vztah s mužem. Podle některých výzkumů se s tímto vyrovnávají hůře dcery než synové. Dívky měly s matkou doposud velice těsný vztah, a nyní vnímají nového partnera jako vetřelce, který tuto vazbu rozbíjí. Dívky na něj často žárlí, vztah k matce začíná být konfliktní a vztah k „novému otci“ zůstává mnohdy dlouho nebo i navždy chladný. Chlapci často vnímají nového partnera jako rivala, ale po určité době adaptace začínají pozvolna příchod nového člena rodiny hodnotit pozitivně.

5.3 Strategie dětí

„Rodiče jen těžko poznají, že chování dětí má přímou spojitost s rozvodem, protože to žádá velkou schopnost empatie a značnou míru porozumění. Jelikož mají

rodiče dost často spoustu práce sami se sebou, nedokáží rozklíčovat chování dětí. Řada z nich právě používá různé strategie, které jim dopomáhají se vyrovnat s rozvodem a těžkými situacemi, jimiž je zpravidla doprovázen. Spousta rodičů si myslí, že se jejich dítě chová agresivně, nadměrně zlobí a ubližuje tím jak sobě, tak okolí. Objevují se i psychosomatické problémy, které pramení z pocitu ztráty. Může se objevit například vyrážka, poruchy spánku a poruchy příjmu potravy, a to zejména u děvčat. U chlapců se častěji vyskytuje přílišná extraverze, což znamená, že svou úzkost vybíjí navenek. Jsou neovladatelní, chovají se uličnicky, neposlouchají, jsou neuvěřitelně aktivní a odmítají spolupráci. Chtějí na sebe strhnout pozornost okolí, když už nic nezmohou s návratem jednoho z rodičů. Jestliže děti vidí přiměřenou odezvu a zájem, do toho nějakým způsobem zjistí, jak odstranit špatné pocity, vše začne pomalu ustupovat a po nějaké době se uklidní. Bohužel na druhé straně jsou děti, kterým se žádné pochopení nedostane, neví, jak ze sebe mají své špatné pocity dostat ven a pak se setkáváme se sebepoškozováním, anebo s ubližováním jiným osobám.“ (Smith,2004)

5.4 Reakce a chování dětí předškolního věku

„Děti do pěti let jsou velice zranitelné a je těžké rozpoznat příčinu negativních emocí. Ty nejmenší děti, mluvím o věku několika měsíců, dávají své pocity najevo grimasami, pláčem, úsměvem.. Pokud je jejich rodič šťastný a dává mu najevo své pozitivní emoce, dítě reaguje úsměvy, ale pokud jeho matku či otce trápí úzkost a smutek, nezbyvá jim nic jiného, než své trápení projevit pláčem a hněvivým úšklebkem v obličeji. Jsou neklidné, v noci nechtějí spát a tím se dožadují matčiny či otcovy pozornosti. Mají pocit, že je ohrožena jejich jistota a bezpečí. Zejména děti předškolního věku mají pocit, že jsou středobodem vesmíru, jejich chování je egocentrické, a pokud se v rodině stanou špatné věci, mají pocit, že je to jejich vina. Neumí přemýšlet jinak a nechápou, že příčinou rozvodu nejsou oni. Důvodem úzkosti může být i to, že je dítě přesvědčené, že jeho rodiče přesně ví, co se mu honí hlavou

za strašné a pomstychtivé myšlenky. V tomto věku se dítě špatně orientuje v čase, takže když je mu sdělena například věta: „...neboj se, tatíka uvidíš jednou za dva týdny...“ nebo „...tatínek pro tebe přijde každý pátek..“, nemají žádnou představu o tom, jak často se s otcem budou vídat a toto sdělení je pro něj bezpředmětné a zmatečné. Jako další nebezpečná věc se může jevit myšlenka, která dítěti navodí pocit, že pokud odešel tatínek, může jednou odejít i maminka. Zde vzniká fixace k jednomu z rodičů, anebo se dítě může vrátit o několik vývojových stupňů zpět. A to do dob, kdy bylo všechno jednodušší a netrápilo se. Jak už jsem výše zmiňovala, mohou se dostavit i problémy se spánkem a s příjmem potravy. Děti v tomto věku jen těžko chápou rozvod, ale to nemění nic na tom, že se mohou cítit osaměle a opuštěně.“ (Smith, 2004)

5.5 Emoce dětí při a po rozvodu rodičů

Jak už jsem se zmínila v předchozích kapitolách, u různých dětí se vyskytují při rozvodu různé emoce. U většiny se vyskytuje smutek a hněv, není moc případů, kdy tyto dvě emoce nejsou přítomny. V následující kapitole se budeme věnovat nejen těmto dvěma emocím, ale i dalším, které děti provázejí v době rozvodu i po rozvodu jejich rodičů.

„Je velice těžké se vyznat v emocích, které člověk prožívá a u dětí je to o to těžší. Nedokážeme říct, jestli ta či jiná emoce přímo souvisí s příčinou či důsledkem. Pokud spolu rodiče dítěte už nekomunikují, panuje „tichá domácnost“, může se stát, že dítě způsobí nějakou nehodu, kterou by nezávislý pozorovatel vyhodnotil jako nehodu z nedbalosti, ale může se jednat o něco jiného. Například o to, že se dítě snaží jakýmkoliv způsobem své rodiče přinutit, aby spolu znovu komunikovali a to už jakýmkoliv způsobem. Může to pramenit z dětského podvědomí, anebo dítě může situaci vyvolat zcela záměrně. Dítě může uspokojit i to, že se rodiče začnou hádat, je šťastné za jakýkoliv kontakt mezi nimi. Není to přesně to, co by chtělo, ale aspoň se necítí tak bezmocné. Tyto emoce můžeme nazývat rozporuplnými, jelikož dítě

přesně neví, jak by se mělo zachovat, ale ví, co chce. Jediné co chce je to, aby spolu rodiče komunikovali. Tyto emoce jsou nedílnou součástí dětského smýšlení, a nejen dětského. Spousta z nás se už v životě setkala se situací, kdy jsme přesně nevěděli, jak se máme zachovat a jak reagovat. Problém u dětí je ten, a hlavně u dětí předškolního věku, že neumějí své emoce vyjádřit slovy. Také díky tomu, že jejich slovní zásoba není tak bohatá, a díky tomu je nemohou vyjádřit přesně. Některé děti jsou schopné sedět celé dny u okna a vyhlížet otce a plakat, protože stále nepřichází, a zároveň se může jejich zloba obrátit proti matce, které dávají za vinu to, že ho od nich odehnala, anebo ho nedokázala udržet doma.“ (Smith, 2004)

Vaníčková (2001) jmenuje pocity, které mohou prožívat děti rozvedených rodičů.

- Naději, že se situace změní
 - Strach z budoucnosti
 - Obviňování sebe sama z příčiny rozvodu
 - Úlevu, že skončily hádky
 - Vinu, protože se těší na nové uspořádání
 - Vinu, že vše skončilo, ale rodiče jsou nešťastní
 - Vztek, že to rodiče nezvládli
 - Pocit, že ho jeden rodič zneužívá proti druhému
 - Ohrožení, protože je porušováno právo na jeho soukromí
- z důvodu, aby netajilo kontakt s druhým rodičem
- Rozčílení, že si rodič našel nového partnera a odchází častěji z domova
 - Odpor k tomu rodiči, který se snaží zjišťovat informace o druhém rodiči
 - Averzi k tomu rodiči, který ho nutí popírat náklonost k druhému rodiči
 - Ohrožení a nespokojenost s finanční situací, pokud se po rozvodu výrazně změní

6 Porozvodová situace

6.1 Absence styku dítěte s druhým rodičem

Bakalář (2006) se podrobněji věnuje této porozvodové problematice.

„Nežijí-li spolu rodiče dítěte, pak styk dítěte s druhým rodičem, tedy s tím, jemuž dítě nebylo svěřeno do výchovy, může probíhat bezproblémově nebo problémově, a to nezávisle na tom, zda rozsah styku byl soudně vymezen či nikoli. Při neexistujícím styku dítěte s druhým rodičem, dochází k rizikům při vývoji dítěte, a to následujícím:

- Riziko syndromu vzniku zavrženého rodiče, který odhadujeme přibližně na 25 % u dětí svěřených do výchovy jednomu z rodičů, má samozřejmě i průvodní důsledky tohoto jevu. Dítě ztratí téměř vše, co s druhým rodičem souvisí (ztráty se týkají hmotných statků, výchovného a vzdělávacího působení, praktické pomoci v různých životních fázích). Rodič by mnohdy takovou pomoc svému dítěti rád poskytl. Dále se u dítěte zabrzdí a zdeformuje emocionální vývoj a psychosociální vývoj.
- Riziko nepříznivého vývoje dítěte

Rodič, který má rád své děti, chce jim pomáhat, vychovávat je a vzdělávat, zjistí, že po rozchodu s druhým rodičem vše vážne, případně vůbec nejde. Často se dozvídá, že sám musí být závadný, že má poruchy, že by bylo dítě stresováno, že by trpělo, a že by bylo lepší, kdyby vůbec zmizel ze scény. Takový rodič je připraven o všechny radosti, které by prožíval, když by viděl, že dítě prospívá, že mu může pomoci v těžkostech, apod. O to vše je rodič připraven a ještě s náдавkem, že dítě jej nejen ignorují, nýbrž mu připisují chyby, které nikdy neměl a vlastně jej nevidí. Rodič se v podobné situaci dostává do stresu, objevuje se u něj zatrpkllost a hlubší nedůvěra vůči lidem a institucím. Pravidelně se objevuje pocit ztráty životního smyslu, depresivita, někdy i zvýšená konzumace alkoholických nápojů a agresivita.“

Avšak je i mnoho případů, kdy se po rozvodu či rozchodu rodiče umí dohodnout, jeden druhému neupírá styk s vlastním dítětem, a tudíž dítě svého rodiče, který odešel, nezavrhne, má k němu stále hezký vztah a vyžaduje pravidelné setkávání.

6.2 Absence otce

Janošová (2008) se ve své knize v jedné z kapitol zabývá tím, že chybějícím rodičem je v naprosté většině otec a jeho absence se patrně trochu více dotýká synů než dcer. Podle některých výzkumů vede nepřítomnost otce u chlapců předškolního věku ve srovnání s ostatními chlapci k nižší agresivitě a k menší oblibě chlapeckých fyzických her. Tito chlapci se zároveň nechovají nijak zženštile, ale spíše inklinovali k neutrálním projevům a zájmům. Na míru maskulinity chlapců vyrůstajících bez otce má velký vliv postoj matky k projevům mužskosti- jde o to, zda je ve výchově syna spíše podporuje nebo potlačuje. Matky k synům bývají často ochranné, zatímco v úplných rodinách tyto mateřské tendence většinou kompenzují otcovou podporou větší nezávislosti synů. Absence otce může u některých chlapců vést též k pocitům neurčitosti vlastní mužské identity, které se navenek projevují například obtížným navazováním blízkých vztahů, potížemi s mužskými autoritami, nebo snahou vyhýbat se všemu, co by mohlo být považováno za projev ženskosti.

Na druhé straně Janošová (2008) poznamenává, že vliv nepřítomnosti otce na vývoj ženské role dcer nebyl předmětem takového zájmu. Ve srovnání s dívkami vyrůstajícími s oběma rodiči u nich byly v období adolescence nalezeny odlišnosti v komunikaci s vrstevníky, při komunikaci se se stejně starými chlapci chovaly asertivněji a častěji projevovaly iniciativu při navazování vztahů než dívky z rodin úplných.

Nepřítomnost otce v rodině pravděpodobně není sama o sobě skutečností, která by nevyhnutelně vedla k potížím osvojování rodové role dítěte.

6.3 Příchod nového partnera

„ Máme zde na mysli zatím nejčastější porozvodovou situaci, kdy z rodiny odchází vlastní otec dětí a matka přivádí nového muže jako svého partnera (případů, kdy otec po rozvodu má děti ve své péči a do rodiny přivádí novou matku, je tedy velmi málo). Ten se může, ale také nemusí později stát dětem i formálně „nevlastním“ otcem. Velkou většinou se však objevuje v rodině po nějakou dobu v neurčité roli matčina přítel, známého, či jenom příležitostného návštěvníka. Vstup nového matčina partnera do rodiny je v každém případě individuální a originální záležitostí, takže jen velmi zhruba můžeme naznačit některé obecné poznatky a upozornit na úskalí a nebezpečí. Jiná situace je tam, kde matka má již delší dobu citový vztah k jinému muži, a s nynějším manželem se rozvádí proto, aby svého nového partnera co nejdříve uvedla do rodiny. Jiná je tam, kde otec pro nový citový vztah rodinu opustil, jeho místo v rodině zůstalo uprázdněno třeba několik let, až konečně do rodiny vstupuje nový muž jako pomyslná náhrada onoho předchozího, k němuž se matka stále ještě cítí nějak vázána. Navíc tu může být ze strany matky i více neúspěšných pokusů o navázání trvalejšího vztahu, takže děti poznávají několik „potencionálních tatínků.“ (Matějček, Dytrych, 1999)

Matějček, Márová, Radvanová (1975) uvádějí, že dítě by se mělo seznámit s budoucím otcem nebo matkou teprve tehdy, když si je vychovávající rodič jist, že může nahradit chybějícího rodiče. Nový otec by si měl získat jeho náklonnost a teprve potom by se mělo dítě taktně a šetrně dozvědět, že tento člověk bude stálým členem jeho rodiny.

Dytrych s Matějčkem (1999) jmenují několik faktorů, které hrají roli při vstupu a přijetí nového partnera do rodiny, a zároveň nastiňují, jak ho děti přijímají.

- Pohlaví, věk dětí, jejich povaha a zkušenost
- Spokojenost matky
- Osobnost matky a její předchozí vztah k dětem
- Osobnost matčina nového partnera a jeho vztah k jejím dětem

- Doba, která uplynula od rozvodu do příchodu nového partnera do rodiny
- Existence vlastního otce, jeho osobnost, jeho vztah k dětem a k jejich vlastní matce.

Psychický stav dětí a jejich projevy po rozvodu rodičů jsou do velké míry závislé na tom, jak se matka s touto situací sama vyrovnává. K překonání rozvodových a porozvodových traumat matky významně přispívá navázání uspokojivého citového vztahu k novému partnerovi. Spokojenost matky se pak příznivě promítá do psychické pohody dětí- a v konečném důsledku připravuje půdu, aby i ony pozitivně nového matčina přítele přijaly.

7 Praktická část

8 Výzkumný cíl práce

Tématem mé bakalářské práce je vliv rozvodu rodičů na dítě předškolního věku. Jedná se o děti, jejichž rodiče se rozvedli v jejich předškolním věku. Záměrem této práce je hlouběji proniknout do emocí a prožitků, které děti v době rozvodu prožívaly, jak vůbec rozvod jako takový vnímají, potažmo jaký si myslí, že na ně má rozvod vliv v jejich následující životní etapě.

9 Metodika

Půjde o kvalitativní šetření. Podstatou kvalitativního výzkumu je sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Jde o to do hloubky prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, teprve po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují, formuluje předběžné závěry a hledá pro ně další oporu v datech. Výstupem je pak formulování nové hypotézy či teorie (Smékal, 1983 in Švaříček, 2007). Hlavním metodologickým postupem sběru dat byla zvolena metoda hloubkového polostrukturovaného rozhovoru.

9.1 Hloubkový rozhovor

Rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hloubkový rozhovor (in-depth interview), jež můžeme definovat jako: nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu, zpravidla

jedním badatelem, pomocí několika otevřených otázek. Za hlavní dva typy hloubkového rozhovoru můžeme označit polostrukturovaný rozhovor (vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek) a nestrukturovaný neboli narativní rozhovor, ten může být založen na jedině, předem připravené otázce a dále se badatel dotazuje na základě informací poskytnutých zkoumaným účastníkem (Švaříček, 2007). Každý rozhovor je interakcí mezi minimálně dvěma subjekty. Rubinová a Rubin, (2005) in Švaříček, (2007) poukazují na to, že je to spolupráce dvou lidí na tvorbě významu a zdůrazňují citlivé vedení rozhovoru. Dotazovaný a tazatel jsou lidské bytosti, a proto jejich vztah nutně vzbuzuje etické otázky a tím spojené závazky pro badatele. Vystává zde otázka o neutralitě. Víceméně panuje shoda, že nelze uskutečnit neutrální rozhovor (Denscombe, 1995, Cohen, 2000 in Švaříček, 2007). Být neutrální je nemožné, protože si badatel vybírá téma, otázky a účastníky výzkumu podle svého zájmu, cílů výzkumů a možností. Celý proces získání dat sestává z výběru metody, přípravy rozhovoru, průběhu vlastního dotazování, přepisu rozhovoru, reflexe rozhovoru, analýzy dat, psaní a prezentace výzkumné zprávy.

9.2 Metody zpracování a analýza dat

Rozhovory s jednotlivými respondenty byly zaznamenávány na audiozařízení a poté byla provedena tzv. transkripce, kdy byly audiozáznamy převedeny do textové podoby a nebyly upravované do spisovného jazyka. (Miovský, 2006)

Dále bylo provedeno kódování dat, kdy bylo obsahově specifické téma nejdříve vytvořeno z důkladného zkoumání. Způsob kódování je pak odvozen přímo výzkumníkem z jazyka dané tematické oblasti. Data jsou tak výzkumníkem zhodnocena a přiřazena do takového schématu. (Miovský, 2006)

9.3 Metody výběru výzkumného souboru

Metodou výběru výzkumného souboru jsem zvolila metodu záměrného (účelového) výběru, a to prostý záměrný výběr, který představuje nejjednodušší variantu metody záměrného výběru. Bez uplatnění jiných specifických metod či strategií

vybíráme mezi potencionálními účastníky výzkumu (účastníci, jež splňují určité kritérium nebo soubor kritérií) toho, který je pro účast výzkumu vhodný a současně s ní také souhlasí. Tento způsob výběru uplatňujeme zejména v případech, kdy se nejedná o příliš velký potřebný výběrový soubor a osoby náležející do základního souboru jsou poměrně snadno dostupné. (Miovský, 2006)

Kritéria pro účastníky výzkumu byla následující. V rodinách, které byly osloveny, se muselo vyskytovat dítě, nebo dospělý člověk, který prožil rozvod rodičů v předškolním věku.

10 Výzkumný soubor

Celkem byly osloveny tři rodiny. Osm respondentů mi velice ochotně poskytlo rozhovor, pouze jeden oslovený respondent odmítl. Výzkumný soubor se tedy skládá ze tří případových studií. Prvním výzkumným vzorkem je dítě předškolního věku, které si nedávno prožilo rozpad vztahu jeho rodičů, a rozhovor s její matkou. Další výzkumnou složkou je dívka z prvního stupně ZŠ, jejíž rodiče se taktéž rozvedli v jejím předškolním věku, a rozhovor s oběma rodiči. A v neposlední řadě jsem do výzkumu zahrnula již dospělou ženu, která také prožila rozvod rodičů v předškolním věku, a rozhovor s jejím bratrem a matkou.

S každým z respondentů jsem vedla hloubkový, polostrukturovaný rozhovor v soukromí, který byl nahráván na audio zařízení. Ani při rozhovorech s dětmi nebyl přítomný nikdo jiný než já.

10.1 Rodina č.1

Paní Janě je dnes třicetšest let. Je to manželka a matka dvou dětí. Její rodiče se rozvedli, když jí byly čtyři roky a jejímu bratrovi Martinovi osm. Jejich matka s otcem se rozvedli především kvůli neshodám a odlišnému vidění světa. Otec byl bohém, který se chtěl bavit, těžko si v něčem hledal systém a byl stále mimo domov. Matka byla učitelka v mateřské škole a její povaha byla od manželovy diametrálně

odlišná. Proto se rozhodli pro rozvod, ačkoliv jejich děti byly malé. Rozvod jako takový nebyl až tak velkým problémem, jakožto situace poté. Otec nedržel slovo, děti si vyzvedával málokdy a v jeho životě se posléze objevily ještě další ženy, se kterými zakládal nové rodiny. Matka vychovávala obě děti sama, otec platil malé alimenty a Jana trpěla hlavně tím, že se matka po rozvodu zhroutila a otec nedržel slovo. Jako mužský vzor působil v rodině její starší bratr, který se o ni staral.

Jana se pravidelně vídá s matkou a mají spolu velice hezký vztah. Matku sourozenci obdivují hlavně za to, jak celou situaci sama zvládla, a že právě díky ní si i přes špatnou finanční situaci dětství užili. S otcem se Jana vídá mnohem méně. Martin se s otcem nevídá vůbec.

Rozhovor pro výzkum mi poskytla Jana, její bratr Martin a jejich matka.

10.2 Rodina č.2

Kačence je deset let a od rozvodu jejích rodičů uplynulo již pět let. Rozhovor mi poskytla jak samotná Kačenka, tak její matka Michaela i otec Jan. Její rodiče byli velice ochotní a sdílní, ale Kačenka se trochu styděla a odpovídala spíše jednoslovně.

Příčinou rozvodu zde bylo společné soužití mladé rodiny a rodičů Michaely v jednom domě. Aspoň takto mi byla podána situace od Jana. Oba rodiče i malá Kačenka vnímají rozvod pozitivně, ačkoliv komunikace mezi nimi není dosud jednoduchá. Kačenka bydlí společně s matkou a jejím novým manželem a jejich společným synem (Katčíným bratrem), a otce vídá většinou jednou za čtrnáct dní na celý víkend. Svátky, prázdniny a dovolené záleží vždy na domluvě obou rodičů. Oba dva se snaží vše přizpůsobit tak, aby celá situace vyhovovala právě Kačence, i když bohužel nastávají situace, kdy se rodiče nedohodnou a nechce ustoupit ani jeden z nich. Přičemž samozřejmě trpí nejvíce dítě.

Kačenka má s matčíným manželem velice hezký vztah. Jezdí spolu na výlety a z úst Katčina otce i matky, jsem slyšela, že se o ní nevlastní otec stará jako o svou vlastní dceru.

Svého malého bratříčka opatruje a má ho moc ráda. Je tomu tak i naopak.

10.3 Rodina č.3

Eviče je pět let a žije s její matkou Evou sama bez otce. Její rodiče se poprvé rozešli, když byly Eviče dva roky a poté ještě několikrát. V době, kdy byli rodiče ještě spolu, žili cca rok v Norsku, kam se odstěhovali kvůli pracovní příležitosti otce. V průběhu pobytu v Norsku matka Eva zjistila, že má Evin otec stejně staré dítě s jinou ženou. Proto malou Evičku a sebe odstěhovala zpět do jejich rodného města. Od té doby spolu žijí samy a s otcem jsou velké problémy. Vzhledem k tomu, že stále střídá práci a nemá peníze, není schopen platit alimenty, a pokud platí, tak pozdě. Celou situaci řeší sociální úřad. Otec by se měl s malou Evičkou vídat jednou za čtrnáct dní o víkendu, ale ani to se neděje pravidelně. V současné době je tomu tak, že Evička svého otce neviděla již měsíc, a to musím podotknout, že žijí ve stejném městě. Otec se neustále vymlouvá na to, že nemá Evičku kam vzít, protože kvůli nedostatku peněz nemá stálé bydliště. Evička je v poslední době velice nešťastná a stává se čím dál častěji, že po otci truchlí. Nechápe, že jí otec téměř ani nezavolá, nebo že si jí nevyzvedává v mateřské škole a nebere jí na výlety, jako se občas stávalo dříve. Otec jeví o Evičku malý zájem a to vysiluje (samozřejmě psychicky i finančně) jak matku, tak Evičku.

Jelikož se s rodinou znám již delší dobu, mám možnost pozorovat vývoj dítěte. Když byla Evička ještě malinká, absence otce se u ní nijak zvlášť neprojevovala, ale čím je starší, vidím určité změny. Často je přecitlivělá, vzteká se, a vztek si vybíjí právě na své matce Evě, která se jí samozřejmě snaží vychovávat, jak nejlíp umí, ale někdy sama vidím, že malou Evičku nezvládá. Několikrát jsem Evičku vyzvedávala ve škole, a bohužel tomu bylo vždy tak, že si hrála úplně sama a ostatní děti ve skupinkách. Za poslední rok je téměř každý měsíc nemocná- ať se jedná o angíny

nebo o respirační problémy a vyrážky. Také hodně přibrala na váze, což jí už v pěti letech samotnou trápí, protože nevypadá na svůj věk, ale mnohem starší. A to je možná další problém, protože k ní většina lidí, kteří se okolo ní pohybují, přistupují jako ke staršímu dítěti.

Rozvor byl veden s Evičkou a s její matkou Evou. Otec dítěte rozhovor odmítl poskytnout.

11 Realizace výzkumu

Rodiny, které jsem oslovila, znám již delší dobu. Rodinu č.1 jsem poznala před několika lety, sourozenci jsou rodinnými přáteli. Respondenti z rodiny č.2 jsou z mého sousedství a respondentka z rodiny č.3 byla má kolegyně. Všechny rozhovory byly vedeny v soukromí. Většinou v prostředí, kde to bylo příjemné oběma stranám. Jak jsem již zmiňovala výše, rozhovory byly polostrukturované. Vždy jsem se dopředu vybavila otázkami, které jsem ve výsledku ani nemusela pokládat všechny, jelikož k nim respondent přešel plynule sám. Všichni mí respondenti byli velice ochotní a vstřícní, a děti byly až nečekaně trpělivé a sdílné. Respondenti dopředu souhlasili s nahráváním rozhovoru na audio zařízení a byli seznámeni s cílem výzkumu mé bakalářské práce.

Předtím než začnu se samotnou analýzou rozhovorů, chtěla bych upozornit na to, že jsou některým respondentům změněna jména, a to z důvodu zachování anonymity.

12 Analýza rozhovorů

Všechny rozhovory byly nejdříve převedeny z audio podoby do písemné podoby, následně byly okódovány a vzniklé kódy byly rozřazeny do kategorií podle podobnosti získaných kódů. Jednotlivé kategorie jsou podrobně zpracovány v dalších kapitolách.

Rozřazení kódů do kategorií

KATEGORIE	KÓDY	PŘÍKLADY ODPOVĚDÍ PŘÍŘAZENÉ K JEDNOTLIVÝM KÓDŮM	POZNÁMKY
Doba rozvodu	-DOBU SI NEPAMATUJE - NEPAMATUJE SI HÁDKY -DOBU SI PAMATUJE -VYBAVUJE SI STRÍPKY -NEVYBAVUJE SI ABSENCI OTCE	Evička: „Ehmmm...ne nepamatuju.“ Jana: „ Pamatuju si. Pamatuju si některý situace.“ Martin: „ Jestli zaznamenala nějakou hádku, tak si to rozhodně nemůže pamatovat.“ Jana: „A taky si pamatuju, že jsem brečela potom, bylo mi hrozně smutno.“	Zde je evidentní, že každý z respondentů má jiný pohled. Záleží samozřejmě na tom, jak konkrétní jedinec tuto dobu prožíval, jak vnímal rodič své dítě a také jak moc jsou vzpomínky shodné s realitou.
Spory rodičů	-VULGARITA -KONFLIKTY -PŘÍTOMNOST DÍTĚTE -HÁDKY	Eva: „Jemu to spíš bylo jakoby jedno jestli malá něco slyší nebo ne. Absolutně neměl problém se před ní hádat. Občas byl i dost sprostěj.“ Michaela: „ My jsme se snažili, teda respektive já jsem se snažila neřešit to před ní.“ Jan: „ Nešlo tomu zabránit hádat se před ní.“ Jana: „Oni se strašně hádali.“	Rodiče i děti mají rozdílný pohled. Často si rodiče myslí, že dítě hádku slyšet nemůže, protože přece neprobíhá přímo před ním. Ale pletou se. Děti mohou poslouchat za dveřmi, mohou se k hádce nechtěně připlést, anebo je třeba hádka může vzbudit.

		Martin: „Jestli nějaký byly, jako v její přítomnosti, tak si myslím, že jich bylo strašně málo.“ Hana: „Nebylo to nějak, že oni by byly přítomni třeba hádek.“	
Odchod rodiče, vysvětlování dítěti	-ČEKÁNÍ -POCIT OPUŠTĚNÍ -VYSVĚTLOVÁNÍ -ODCHOD OTCE -ZPŮSOB SDĚLENÍ	Jana: „Brečela jsem a čekala jsem až přijde a on nepřišel prostě.“ „Že jsem měla pocit stašného opuštění.“ „Odešel taťka.“ Martin: „Mě to vysvětlil táta a řekla mi jí i mamka.“ Michaela: „Že už se s tatínkem nemáme rádi, a že jí každé budeme mít rádi zvlášť. Myslím si, že tak to jako bylo nejvhodnější v tu dobu.“	Odchod jednoho z rodičů se dítěti vysvětluje těžko, a zde můžeme vidět, že dítě mělo pocit, že mu situace nebyla vysvětlena, i když ostatní členové si mohou myslet, že ano. Rodiče se snaží dítěti vysvětlit, že bude od obou rodičů milováno, i když už nebudou žít společně. Samozřejmě též záleží na věku dítěte a na tom, jak moc dokáže vysvětlení rodičů pochopit a vstřebat.
Četnost setkávání se s otcem, placení výživného	-VÍDÁNÍ -FINANČNĚ SE POSTARAT -NEDODRŽENÍ TERMÍNU -NESPOLEHLIVOST -NEJEVÍ ZÁJEM	Eva: „Teď je to dva měsíce, co se neviděli.“ „No tak v poslední době se není schopnej postarat ani sám o sebe, natož o malou.“ Michaela: „Jednou za čtrnáct dní má víkend, potom má vždycky čtrnáct dní o letních prázdninách	Placení výživného by měla být pro každého otce samozřejmost. Ale zde vidíme, že tomu tak zdaleka není. Ať už kvůli tomu, že nedisponuje větším finančním obnosem, nebo placení alimentů bere jako zátěž a nepotřebnost. Toto se samozřejmě projevuje na

		a kdykoliv si řekne, tak může si přijet.“ Jana: „Měl přijít v sobotu mě vyzvednout, a já jsem od rána do večera seděla u okna, brečela jsem a čekala jsem, až přijde, a on nepřišel prostě.“ Martin: „Ona čekala u okna, koukala, jednou za čtrnáct dní v sobotu v devět nebo v deset hodin, a tam on nedorazil.“ Hana: „On jí řekl, že pro ni přijde jednou za 14 dní a on prostě nepřišel.“	ekonomické situaci rodiny. Setkávání s rodičem si v některých případech dítě určuje samo, záleží na domluvě rodičů. Zde můžeme ve dvou případech vidět nezájem otce o děti, nedodržování termínů a tím vznikající konflikty mezi otcem a matkou nadále i po rozvodu.
Vztah k otci	<i>-LÁSKA K OTCI</i> <i>-ZÁŠŤ K OTCI</i> <i>-NEPOCHOPENÍ</i> <i>-ZAZLÍVÁNÍ</i>	Eva: Já vidím, že ona ho má ráda.“ Jana: „Do dneška je ve mně zášť vůči tomu tatkoví..nebo spíš takovýto nepochopení :“Proč jsi nás odkop? Co my jsme ti udělali? Já tě mám ráda, já jsem ti vždycky říkala, že tě miluju a miluju tě i teď v mých šestatřiceti letech, ale proč?“	Rodičovství je na celý život- přesně to tvrdí jedna z mých respondentek, avšak někteří rodiče se takto nechovají. Z odpovědí je jasné, že děti své otce v raném věku bezprostředně milují. Nekoukají na to, zda otec ubližuje matce, platí výživné nebo s nimi styk snižuje na minimum. Jsou šťastné, když mají své otce na blízku, i kdyby to rvalo třeba jenom pár hodin. Pokud se s otcem nevidají často a otec neprojevuje zájem, jsou smutné a nešťastné. Matky dětí by byly v těchto případech velice rády, kdyby otec o dítě projevoval větší zájem.

			Také se může stát, že otec by stál o častější vídání se s dítětem, ale matka mu toto neumožňuje. Proto se může postupem času stát, že vztah dítěte a otce chladne.
Absence mužského vzoru	-<i>ABSENCE OTCE</i> -<i>NOVÝ PARTNER</i> -<i>MUŽSKÝ VZOR</i>	Eva: „Tak to jí chybí určitě. Jenom když přijde nějaká chlapská návštěva, tak ona na něm okamžitě visí a hned ho miluje.“ Jan: „Dneska jsem fakt rád. On jí prostě bere jako svojí vlastní dceru.“ Martin: „Ten mužskej vzor nebyl logicky, protože tam žádný stálej partner nebyl, žádný dospělej chlap.“	Pro děti je šťastné řešení, když si matka najde nového životního partnera, ve kterém si najdou vzor. Tedy samozřejmě jen v případě, že biologický otec nefunguje tak, jak by od něj dítě očekávalo. Někdy se může stát, že absence otce způsobuje problémy v budoucnosti, například strach z opuštění apod. Pro dítě je špatná nejistota- někdy je otec přítomen, někdy není-dítě neví, co má očekávat.
Vnímání rozvodu	-<i>VÝHODA VĚKU</i> -<i>ŽÍT ŠŤASTNĚ</i> -<i>ŽÍT ODDĚLENĚ</i> -<i>ZACHOVÁNÍ VZTAHU</i>	Eva: „Myslím, že právě u nás byl ten věk tou výhodou.“ Michaela: „Já si furt do teď myslím, že je lepší, aby se ty dva rozvedli a byli každý zvlášť samostatně a šťastnej s nějakým tím.“ Hana: „Jako kvůli dětem jsem se fakt snažila. Ať tam kvůli těm dětem zůstane.“	Vnímání rozvodu je v těchto případech velice podobné. Je důležité vzít v úvahu, zda je manželství v tak kritickém stavu. Když už spolu manželé neumějí žít ani vedle sebe (a jestli i to je pro ně smyslem manželství), když jsou si fyzicky odporní a když se už nedokáží domluvit ani na základních věcech, je otázkou, zda manželství či partnerství udržet za

			každou cenu kvůli dětem. Manželé si pokládají otázku, zda jím i dětem nebude lépe, když budou žít každý odděleně.
Vliv rozvodu rodičů na budoucí život dítěte	<i>-HLEDÁNÍ SEBE SAMA</i> <i>-NENAPLNĚNOST</i> <i>-GENY</i> <i>-VAZBA</i> <i>-DŮLEŽITOST RODINY</i> <i>-ROZPAD RODINY</i> <i>-STRACH</i>	Hana: „Je pořád taková že se hledá. Pořád něco hledá, jak kdyby byla pořád nenaplněná. Jsou tam strašně ty geny. Řekla bych, že dvě třetiny geny a jedna třetina vliv toho rozvodu.“ „A musím teda říct, že Jana má obrovskou vazbu i na Martina, ne jen na mě.“ Martin: „Na druhou stranu si uvědomuje, že je pro ní důležitá ta rodina.“ Jana: „Protože pro mě je rozpad rodiny něco katastrofálního. Ale asi právě proto, že se bojím, že zažijou to, co já.“	Nemůžeme přesně určit míru vlivu rozvodu na dítě v jeho budoucnosti a míru vlivu genů, které dítě zdědilo po rodičích. Očividné ale je, že si dítě z tohoto nelehkého období odnáší spoustu pocitů do budoucnosti a vlivem těchto negativních emocí třeba i jedná. Na druhé straně se můžeme zamyslet nad otázkou, zda by v tomto případě vzniklo u sourozenců tak silné pouto, jako vzniklo právě díky rozvodu a odchodu otce z rodiny.

12.1 Doba rozvodu

Když jsem respondentům položila otázku, zda si oni nebo jejich rodinní příslušníci pamatují dobu rozvodu, někteří odpověděli okamžitě bez jakéhokoliv rozmyšlení, někteří váhali. Většinou bez rozmyšlení odpovídali respondenti, kterých se tato otázka týkala přímo. Byli to ti, kteří si rozvod v předškolním věku prožili. Je těžké říct, jestli si dítě v předškolním věku může z této doby něco pamatovat, ale pokud jsou zážitky silné, tak bezpochyby ano.

Rodina č.1

Šestatřicetiletá Jana vnímala dobu takto: *Já si vybavuju, víte co, já si vybavuju některý jako zážitky z toho. Já si pamatuju, že jsme byli u moře, to si pamatuju, že jsme měli s mamkou stejný šaty, jo ale spíš jako takový střípky.*“

Její Bratr Martin si tu dobu pamatuje velice dobře. Přece jen už byl o něco starší než jeho sestra a situaci vnímal jinak. Není si jist, zda si Jana rozvod rodičů a konkrétně to dobu pamatuje a na mé otázky odpovídal takto: *„Pamatuju si na to. Pamatuju si konflikty mezi nima, noční hádky, který jsem si vyslechl za dveřma, pamatuju si v podstatě nějaký denní rozbroje a tak, pamatuju si, že otec nebyl často doma a pamatuju v podstatě takovou tu dobu těch neshod zhruba tak rok před tím než se rozvedli.“*

S: Když byly sestře čtyři, jak to z Vašeho pohledu nesla? Myslíte si, že to vnímala stejně jako Vy?

M: *„ Já si myslím, že to vůbec nevnímala. Myslím, že tu dobu těsně před rozvodem nemohla vnímat. Jakoby jestli zaznamenala nějakou hádku, tak si to rozhodně nemůže pamatovat a myslím si, že to, co si může dobře pamatovat je až následná situace, která byla jiná po tom rozvodu, tzn. že tam ten otec nebyl, ale v době, kdy tam byl a kdy se hádali, tak si myslím, že to vnímala úplně strašně málo.“*

Z odpovědí vyplývá, že Jana si pamatovala pouze střípky a její bratr si myslí, že dobu před rozvodem si pamatovat nemohla, jelikož byla velice malá. Ale to, že již velice dobře vnímala dobu, kdy otec odešel, je patrné i v dalších odpovědích.

Rodina č.2

U rodiny č.2 jsou odpovědi odlišné. Když jsem tuto otázku položila desetileté Kačence, hned mi odpověděla, že si na dobu vůbec nepamatuje:

S: „ Kačenko, kolik Ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

K: „ *Tak to nevím. Ještě před školkou možná?*“

S: „ Pamatuješ si na tu dobu?“

K: „ *Ne.*“

Matka Michela potvrdila její slova:

S: „ A myslíte, že si tu dobu Kačenka pamatuje?“

M: „ *Myslím si, že ne.*“

Naopak bývalý manžel Michaely Jan si nemyslí, že by si Kačenka dobu nepamatovala. Je si jistý, že tu dobu vnímala velice dobře.

S: „ Myslíte si, že si tu dobu pamatuje?“

J: „*Jo. Pamatuje.*“

Rodina č.3

U případu č.3 jsou odpovědi na tyto otázky totožné. Odpověď pětileté Evičky zněla takto:

S: „ Evičko, pamatuješ si dobu, kdy s vámi ještě bydlel táta?“

E: „*Ehmmm...ne nepamatuju. Tady s náma nebydlel, protože vim, že maminka byla na něho hrozně naštvaná, že jí štve, protože jí nenosil peníze. Tak bude mamka chodit do nový práce.*“

A její matky Evy takto:

S: „ Myslíš si, že si tu dobu pamatuje?“

E: „*Ne, myslím si, že fakt ne.*“

Odpovědi jsou různé. Zarazila mě po pravdě odpověď Jana, který de facto odpověděl úplně odlišně než jeho bývalá žena Michaela. Zde je očividné, že každý z rodičů vnímal toto období jinak a je také možné, že se bojí se svým dítětem o těchto věcech mluvit, a proto se pravdivou otázku nedozví. U Jana jsem měla pocit, že je pro něj celé období rozvodu velice těžké a je pro něj nepřípustné, aby si tak špatné věci jeho dcera nepamatoval, i když byla takto malá.

V rodině č. 1 se oba sourozenci de facto shodli na tom, že si Jana mohla pamatovat jen nějaké útržky a věci, které si vybavuje, si zapamatovala kvůli jinému podnětu, než třeba její bratr Martin.

12.2 Spory rodičů

Tato kategorie se bude věnovat sporům, které mezi sebou rodiče vedli a pokud ano, tak jestli si dávali pozor, aby to jejich dítě/děti neslyšely. Dále tomu, zda si právě děti nějaké hádky rodičů pamatují a jestli byly u nějakých hádek přítomni.

Rodina č.1

Jana odpovídala takto:

J: „Pamatuju si některý situace. Třeba že vlítli do pokojíku, pamatuju si tátu, kterej nosil takovou oranžovou košili s velkým límcem, a vlítli do pokojíku..my jsme měli palandu a oni se strašně hádali a rozhazovali tam věci a my jsme byli s bráchou v té posteli a oni odsunuli tu postel i s námi, a já jsem díky tomu našla omalovánky, který jsem hledala a oni byly zapadlý právě za tou postelí. Proto si to možná i pamatuju, protože jsem jako měla hroznou radost, že vidím ty omalovánky.“

Jana si nepamatuje, co bylo předmětem hádek, ale především to, že měla strach a nechápala, co se děje. „*A taky si pamatuju, že jsem brečela potom, bylo mi hrozně smutno. Tenhle okamžik byl pro mě důležitější, ale vůbec jsem nechápala, co v tom pokojíku dělali a nevím, co si říkali, to si jako nepamatuju. Slova a význam si nevybavuju. Jenom vim, že byli hrozně naštvaní a něco tam na sebe vyřvávali a tahali tu postel.*“

Díky těmto situacím má strach z hádek do dnes a vyhýbá se takovýmto situacím. „*To mám opravdu do dneška, že jakmile je někde hádka nebo dusná atmosféra, tak já jsem úplně ve stresu, úplně skříplá a vůbec nevím, jak mám na to reagovat.*“

Naopak její matka Hana je přesvědčená o tom, že si s bývalým manželem dávali pozor, aby děti nic neslyšely. „*Nebylo to nějak, že oni by byly přítomni třeba hádek. Dávala jsem si pozor, aby to neslyšely. Při dobrém svědomí určitě ne.*“

Bratr Martin přiznává, že hádky slyšel, ale to převážně v době, kdy už měly obě děti spát. Poslouchal za dveřmi, když se rodiče hádali, což by potvrzovalo to, že si rodiče dávali pozor, aby u hádek děti nebyly přítomné. „*Díky té odloučenosti až tolik nemohla vnímat ty konflikty, protože oni probíhaly v době, kdy ona víceméně spala. A jestli nějaký byly, jako v její přítomnosti, tak si myslím, že jich bylo strašně málo a nemůže si na ně dneska pamatovat.*“

Rodina č.2

Kačenka si hádky rodičů vůbec nepamatuje. : „*Pamatuješ si, jestli měli rodiče nějaké neshody, jestli se hádali?*“ K: „*To si nepamatuju.*“

Michaela tvrdí to samé, co matka Hana u rodiny č.1. „*My jsme se snažili, teda respektive já jsem se snažila neřešit to před ní, protože aby ona nebyla prostředníkem toho všeho a ani jako nějaký konflikty se snažím neřešit před ní.*“

Otec Jan se s Michaelou opět neshoduje. Hádky prý probíhaly před očima dítěte. „*Nešlo tomu zabránit. Když jsem odcházel podruhé, to už jsme byli rozvedení, ale dva roky jsem to vydržel ještě kvůli malej, tak to byla hádka, že*

tam vlastně vlítnul i Míši táta, a dneska to slyším ještě od Káti: „Tatínku já jsem měla strach, jak ses tam hádal!“ , protože on tam vlítnul a já mu řekl ať zajede dolu, že jinak mu jí už napálím. A Míša jí držela schválně na tom, aby to viděla a pak Míša Kačce říkala, že dědeček nás přišel ochránit před tatínkem. Takže s tímhle jsem odcházel já. Když jsem odcházel, tak to bylo fakt peklo.“

Rodina č.3

Eva, matka Evičky z rodiny č. 3 bohužel přiznala, že hádky probíhaly před dítětem. Otce Evičky nezajímalo, jestli je dítě přítomné, či ne. *„Jemu to spíš bylo jakoby jedno jestli malá něco slyší nebo ne. Absolutně neměl problém se před ní hádat. Občas byl i dost sprostěj.“*

Musím podotknout, že u každé rodiny probíhaly a stále probíhají spory i po rozvodu. Většinou se týkají výše výživného, trávení otce společných víkendů a dovolených s dítětem apod.

S hádkami často souvisí i odchod z domova jednoho z rodičů. V těchto případech jsou to otcové, kteří opustili společnou domácnost. Ptala jsem se respondentů, jaký způsob sdělení zvolili, a jak dítěti vysvětlili, že otec už dále nebude bydlet s nimi doma.

12.3 Odchod rodiče, vysvětlování dítěti

Rodina č.1

Jana na otázku, zda jí matka nebo otec vysvětlí, proč od nich odešel, nedostala. *„Mamka to s náma jako vůbec neřešila, nechtěla o tom mluvit a bylo to vlastně tajný.“*

Oproti tomu její bratr Martin odpověděl, že jím oběma bylo vysvětleno, proč otec odešel. *„Já si pak myslím, že proběhlo nějaký vysvětlování proč to tak*

je, proč tatínek nežije doma a tak, to nám mamka vysvětlila. Já si přesně nepamatuju, jestli každému zvlášť nebo mě to řekla a segře to řekla, to přesně nevím. Ale rozhodně jsme nějaký vysvětlení dostali.“

Matka Hana též odpověděla, že malá Jana dostala vysvětlení. „*Já jí ale řekla, že tatínek u nás bydlet nebude, bude za váma chodit, odstěhoval se.“*

Rodina č.2

Kačenku příčina rozvodu a odchod otce v tu dobu nezajímal. Její matka mi však popsala, co Kačence řekla, aby jí situaci a absenci otce ulehčila. „*Najednou jsem jí řekla, že už se s tatínkem nemáme rádi, a že se tatínek odstěhuje, a že já jí budu mít ráda a že on jí bude mít rád, ale každéj někde jinde. Myslím, že opravdu záleží na věku, ve kterým se to uděje. Myslím že... Z mého pohledu bylo nejlepší jí říct, co jsem jí řekla. Že už se s tatínkem nemáme rádi, a že jí každéj budeme mít rádi zvlášť. Myslím si, že tak to jako bylo nejvhodnější v tu dobu.“*

Otec Jan odpověděl na mou otázku takto. „*To už si přesně nepamatuju, ale myslím si...Třeba teď o víkendu jsme to zrovna řešili, protože Káťa je taková až moc citlivka, tak jsem jí to říkal sám a říkám: „Hele s mamkou nám to nevyšlo. Máme krásnou dceru, to je to hezký, co z toho máme a prostě mamka má Martina, já mám Elišku, a teď musíme prostě fungovat. Je to o domluvě.“*

Rodina č.3

V rodině č.3 vysvětlování probíhat nemuselo, protože Evička si ani dobu, kdy s nimi otec bydlel nepamatuje, což potvrzují tato slova Evy. „*Víš co, tak on moc doma nebyl a když už přijel večer, tak si jí stejně moc nevšímal. Takže jí to nechybělo. Neptala se po něm, nic. Bylo jí to jako jedno.“*

Pohled dětí a rodičů je zdá se někdy odlišný. Jana tvrdí, že jí matka ani otec nic nevysvětlil, možná právě proto, že byla moc malá a nepamatuje si to. Její bratr i matka jsou si naopak jisti, že vysvětlení bylo podáno oběma dětem. V rodině č.2

se oba rodiče shodli na tom, co dítěti řekli. Podle matky také samozřejmě záleží na věku dítěte a na podání informací. Každopádně se oba rodiče shodnou na tom, že je důležité, aby jejich dcera věděla, že na lásce k ní se nic nezmění, i když otec s nimi doma nebydlí, a to že už se rodiče nemají rádi, neznamená, že nemilují ji.

12.4 Četnost setkávání s rodičem, placení výživného

Období, kdy otec odchází od rodiny, je pro dítě velice těžké. Je téměř nemožné, aby si něco takového nezapamatovalo, i když je v předškolním věku. Pokud bylo zvyklé na každodenní kontakt s otcem, je pro dítě složité pochopit, proč to tak nemůže být dále. Záleží na přístupu otce po jeho odchodu a samozřejmě i na přístupu matky. Je nutná komunikace mezi rodiči a dodržování pravidel.

Rodina č.1

Pro rodinu č.1 byl odchod otce velice stresující, protože matka Jany se vzápětí zhroutila. „*Já si pamatuju ne kdy odešel nebo jak to přesně probíhalo, to už si nepamatuju. Jenom vím, že jsme chodili za mamkou do nemocnice. Já jsem potom zjistila, že ona se z toho psychicky složila a byla teda asi jako na psychiatrii.*“ Jana toužila po tom, aby se otec vrátil. Bohužel situace byla taková, že otec nedodržel slovo a děti si vyzvedával, kdy se mu zlíbilo, anebo pro ně nepřišel vůbec, což potvrzují odpovědi všech tří respondentů. Janina vzpomínka zní takto: „*Já si teda pamatuju, protože táta na nás prděl jak na placatej kámen, a já vim, že měl přijít v sobotu mě vyzvednout, a já jsem od rána do večera seděla u okna, brečela jsem a čekala jsem až přijde a on nepřišel prostě. A že to bylo jako hodněkrát.*“ Martinova takto: „*No, seděla u toho okna třeba celý den. Byla tam takhle, celý den seděla u okna na topení, baštila suchej chleba a koukala z okna a dívala se, jestli tatínek náhodou po lávce nepůjde.*“ A odpověď Janiny

matky zněla velice podobně: *„Dokonce jsme se dostali až do takových momentů, že on jí řekl, že pro ní přijde jednou za 14 dní a on prostě nepřišel. A ona mi třeba proplakala celý víkend.“*

O placení výživného se zmínil Martin. Finanční situace byla v té době pro matku se dvěma dětmi těžká a o to těžší, když otec někdy neplatil alimenty. Konflikty, které kvůli tomu mezi rodiči probíhaly, se samozřejmě přenášely i na děti. *„Táta nedržel termíny a nedržel slovo. Tím, že měl problémy s placením alimentů, tak samozřejmě se dostávalo jakoby k různým telefonickým a osobním konfliktům mezi mámou a tátou a ty se samozřejmě přenášely chca nechca na ty děti.“*

Martin se s otcem nestýká do dnes a Jana občas. Někdy si volají, ale neprobíhají u nich pravidelné návštěvy. Otec má novou rodinu a o Janu a Martina nejeví zájem.

Rodina č.2

Kačenka se s otcem vídá jednou za čtrnáct dní o víkendu a sama mi pověděla, že kdyby třeba chtěla, tak by se s ním mohla stýkat i častěji. Její matka by s tím problém neměla. S: *„Stalo se, že by se tatka někdy zpozdil, nebo že by tě vůbec nevyzvedl?“*

K: *„Spíš, že se zpozdil o půl hodiny, o deset minut. Jinak vždycky přijede na čas.“*

S: *„Myslíš, že by byl problém se s ním třeba vídat častěji, kdybys chtěla?“*

K: *„Myslím, že by to nebyl takovej problém zas.“*

Michaela se vyjádřila takto: *„My nemáme dohodu o styku s dítětem, my to máme tak jakože se domlouváme sami, ale máme to tak, že jednou za čtrnáct dní má víkend, potom má vždycky čtrnáct dní o letních prázdninách a kdykoliv si řekne, tak může si přijet, že třeba jí někde na odpoledne vezme nebo tak prostě kdykoliv si řekne.“*

Otec Kačenky Jan toto potvrdil. Bere si Kačenku jednou za dva týdny na víkend a pokud by chtěl, může si jí brát i častěji, i když je někdy problém s domluvou. *„Tak já chci. Ale jsou tam problémy. Ted' jsme řešili dovolenou tenhle rok a už máme zase problémy. Prostě to je každý rok takhle.“*

Rodina č.3

V rodině č. 3 jsou veliké problémy. Evička se v poslední době s otcem téměř nevidá, otec neplatí alimenty, a pokud ano, tak menší částky a po termínu. Eva je z celé situace nešťastná, jelikož Evička po otci čím dál častěji smutní. Stýská se jí a nechápe, proč se s otcem nemůže vidat. Eva situaci popisuje takto: *„Ted' je to dva měsíce, co se neviděli. Je třetí týden tady ve městě a ještě si tu pro ní ani nebyl. Před třema týdny se prostě vrátil, protože byl předtím někde pracovně a od té doby nemá zájem se s ní ani vidět. No on si jí prostě nevezme dokud nebude mít práci a byt. On jí prostě nevezme ani na procházku. Kdyby jí třeba aspoň vyzvedl ve školce, to by byla šťastná, ale zájem je očividně nulovej. Já mu píšu denodenně, kdy se jí jako hodlá věnovat, že malý se po něm stejská, že po něm smutní. Že si jí nemusí brát na celý víkend, ale aspoň na odpoledne nebo tak.. a on mi akorát řekne, že si jí ted' prostě domu vzít nemůže.“*

Dříve si jí otec vyzvedával jednou za dva týdny a trávili spolu celý víkend. Momentálně má otec velké problémy se zaměstnáním- je nezaměstnaný, a proto nemá finanční prostředky na placení výživného a podle Evy ani na to, aby si zaplatil nájem. Z toho důvodu se s Evičkou nechce stýkat, jelikož ji nemá ani kam vzít. S: „A chodí si pro tebe tatka často?“

E: „Já mu vždycky volám večer.“

S: „A co bys mi o tatkově pověděla hezkýho?“

E: „Že nákej tejden si mě vyzvedává vždycky.“

S: „A co spolu děláte, když si tě vyzvedne?“

E: „ Někdy se jdeme projít třeba na věž.“

S: „ A chodíte spolu třeba někam do přírody na výlety?“

E: „ Ne tam nechodíme. My v takovýhle zimě nikam nechodíme.“

S: „ A kdy jsi tatku viděla naposled?“

E: „ Jenom když jsem byla malá, tak sem k nám přišel.

Pouze v rodině č. 2 je téměř vše v pořádku. Otec platí bez problému výživné a o dceru má zájem. V rodině č.1 a č.3, byla a je situace velice špatná. Otec alimenty buď platit odmítá, anebo nemůže kvůli špatné finanční situaci. Matka s dětmi tím pádem také. Negativní emoce se z matky přenášejí na děti a ty jsou z celé situace zmatené a smutné. Stýská se jím po otci a nedokáže pochopit, proč o ně otec nemá zájem.

12.5 Vztah dítěte k otci

Malé dítě v těchto případech nevnímalo a nevnímá to, že se otec k matce chová nehezky, díky neplacení výživného se nemají tak dobře, jak by se s matkou mohli mít a také to, že otec dítě nechce vídat tak často, jak ono samo by chtělo. Je to stále otec, kterého dítě momentálně bezpodmínečně miluje a až v dospělosti uvidí, že skutečnost byla trochu jiná.

Rodina č.1

Toto je případ Jany z rodiny č.1. V tu dobu nevěděla, že otec nemá zájem, chtěla ho mít u sebe, ale momentálně vidí celou situaci jinak. I přesto, že ho dodnes miluje, dokáže říct, že se nechoval správně a vztah mezi ní a jejím bratrem zničil on tím, že o ně neměl zájem. „*On jako neměl ten zájem. Že možná*

kdyby měl, tak je to jiný, ale on o to nestál nikdy. Já ho milovala. Já ho úplně zbožňovala. Právě, že mi hrozně ubližovalo, když on nešel a já prostě jsem byla nešťastná, byla jsem hrozně nešťastná a hrozně jsem mu to jako zazlívala samozřejmě, ale milovala jsem ho. Asi jsem si přála, aby byl táta s mámou. Ale spíš jsem si přála, aby byl se mnou. Spíš jsem neřešila, jestli bude s maminkou nebo nebude, spíš jsem chtěla, aby byl se mnou. Chtěla jsem ho prostě mít no. On měl táta dost bohémskej život, takže byl takovej, že měl i více...paní potom. A co vím, že oni si nepřály nás znát. Takže on jim jako vycházel vstříc a proto mě bral spíš jako na zmrzku nebo jsme zašli k babičce a vím, že on žil ten život tam a jak kdyby zapomněl na to, že jsou tady ty děti. Že jsme tu my. Že máme potřebu s ním bejt. A on jí neměl najednou..nebo jestli jí měl, tak jí nepraktikoval. Spíš tohle mě nejvíc mrzí. Ale vím, že do dneška je ve mně zášť vůči tomu tatkoví..nebo spíš takovýto nepochopení :“Proč jsi nás odkop? Co my jsme ti udělali? Já tě mám ráda, já jsem ti vždycky říkala, že tě miluju a miluju tě i teď v mém šestatřiceti letech, ale proč?” Možná proto u mě pak vznikla ta otázka, co jsem mu jako já udělala? Jestli já jsem něco provedla, že on mě nechce.“

I bratr Martin potvrzuje, že Jana byla velice tolerantní celý život a byla ochotná a přístupná pro spoustu věcí, které se týkaly otce. „U nás to tak pravděpodobně bylo, že tam byl ten táta, kterej se projevil jako člověk, kterej nedržel slovo a nedržel termíny, ale jinak by to to dítě takhle vůbec nemuselo chápat. A to ještě chci říct to, že sestra byla maximálně tolerantní až do dospělosti k tomu, co všechno si mohl táta dovolit. A do dneška by mu byla schopná odpustit prakticky cokoliv. Myslím si, že se proti němu nikdy nevyhranila, naopak, vždycky toužila po tý jeho přízni, a do dneška s tím patrně nemá problém.“

Janina matka Hana sama potvrdila, že Jana otce zbožňovala, byla na něm závislá a hledala ho, když nepřišel. „Ano. Ona ho hledala. Prostě čekala u toho okna. To je ta závislost..Ona to nechápala.“

Rodina č.2

Kačenka má s otcem velice hezký vztah. Už jenom proto, že otec dodržuje slovo, tráví s ní volný čas, jezdí spolu na výlety, tráví spolu dovolené a je očividné, že o ní má velký zájem a má ji rád. Kačenka sama o otci mluví velice hezky a je tomu i naopak. Problém zde mezi dítětem a otce není očividně žádný.

Rodina č.3

Zato v rodině č.3, problém je. Evička svého otce miluje, zde se setkáváme s tím, o čem mluvím v prvním odstavci. Dítě svého otce bezpodmínečně přijímá a v této době si ani neumí představit, že by tomu bylo jinak, než si myslí. Když se Evička s otce stýkala pravidelně, po návratu k matce byla téměř nezvladatelná. Od otce byla zvyklá, že si vše může dovolit. Dělo se tak proto, že otec chtěl mít klid a vše Evičce procházelo. *„Byl strašnej rozdíl v tom, že se vždycky šíleně vztekala, když jsem jí něco nekoupila, nebo když jsem jí něco zakázala, tak měla strašný záchvaty vzteku. A teď co si jí téměř nebere, tak to vymizelo. Má tendence pořád, že by něco chtěla, ale už to není v takový míře. Prostě už nemá takový záchvaty vzteku. Dřív vydržela třeba hodinu v kuse kvůli tomu řvát a kolikrát na mě natahovala, nebo mě štípala..“* Sama matka Evičky vidí, že ho má ráda a přivítala by, kdyby o ní měl otec větší zájem, ačkoliv vidí, že jí nevidání se s otce vlastně prospívá. *„Já vidím, že ona ho má ráda, ale vlastně nevím jestli je pro ní lepší nemít žádnýho tátu, nebo tohodle. Je pravda, že když je s ním, tak já si aspoň odpočinu...je to prostě její táta, já jim v tom bránit nechci, ale ten jeho zájem je tak minimální.. Ale teď jak se nevidí, tak úplně vidím, jak je hodnější, jak jí to vlastně prospívá.“*

Zde máme dva případy, které se v určitých momentech shodují, a to u rodiny č.1 a u rodiny č.3. Otec se o děti nezajímá, ale ty ho stále milují. V případě č.1 už ale Jana jako dospělá žena vidí situaci jinak, než jak jí vnímala v předškolním věku. Evička je nešťastná z toho, že o ní otec nemá zájem a podle mého názoru je pouze otázkou času, kdy si uvědomí to samé jako již dospělá Jana.

12.6 Absence mužského vzoru

Stane se, že po rozvodu si matka nového životního partnera nenajde a v kombinaci s absencí otce, který o dítě nemá zájem, nastává problém. Jak u chlapců, tak u dívek. Mé respondentky, kterých se toto týká, jsou jen dívky.

Rodina č.1

Janina matka si nikdy stálého partnera po rozvodu nenašla. V době rozvodu Janě zemřel dědeček a jediný muž, který byl v rodině přítomen, byl její bratr, který se ujal role hlavy rodiny, i když byl jen o pár let starší než sama Jana. V době, kdy byla Jana malá, tak si logicky přesah do budoucnosti absence otce neuvědomovala. Nyní to vnímá jinak. *„Mám v sobě to, že když mám vedle sebe chlapa, partnera, já se na něj nalepím jak moucha na mucholapku. A mam hroznej strach z opuštění. Mám strašnej strach z toho, že mi ublíží. Mám strašnej strach. Já jsem se upla na bráchu no. Brácha byl pro mě jako táta. I jakoby s odstupem času a i jako tak fungoval! Opravdu se choval jako táta. A já jsem v něm měla modlu. Brácha byl pro mě nejvíc.“*

Její bratr sám potvrdil, že absence dospělého muže Janu jistě do budoucnosti ovlivnila. *Určitě, to asi chybí každému dítěti, který nemá tátu, takže si myslím, že tam ten mužskej vzor nebyl logicky, protože tam žádněj stálej partner nebyl, žádněj dospělej chlap. Těch chlapů v okolí bylo málo. Takže je možný, že tu její budoucnost, ten její život jako ovlivnila ta absence toho táty, a že jí to jakoby poznamenalo nějakým způsobem. Ale netroufal bych si říct jak přesně.“*

To samé řekla i Janina matka. Bratr byl a stále je pro Janu velice důležitý. *„A musím teda říct, že Jana má obrovskou vazbu i na Martina, ne jen na mě. Na něj obrovskou. On zastupoval toho tátu. Ona na něj vzhlížela vždycky jako k bohovi a o j se k ní vždycky choval krásně. A to je do dneška. Oni se měli a do dneška se mají hrozně rádi. Je to krásný. Pořád se o ní stará jak mladší táta. On*

se do té role sám jakoby pasoval a do dneška to tak prostě je. Ona ho má jako vzor.“

Rodina č.2

Jelikož si Michaela, Katčina matka našla nového životního partnera, kterého si vzala a má s ním syna, Kačenka mužský vzor nepostrádá. A jelikož se i pravidelně stýká s otce, v této oblasti žádný problém není. S matčíným novým manželem má hezký vztah a je tomu i naopak.

S „ Mamka má také nového přítele?“

K: „ Manžela. Je na mě hodnej a není přísněj.

Michaela o jejich vztahu mluvila velice pozitivně. *„Já myslím, že ho přijala dobře. Martin je na ní jakoby , a za to jsem ráda, on se jí snaží vychovávat, protože pro mě bylo důležitý, aby on se k ní choval jakoby k vlastní. Protože samozřejmě..jakoby máme dvě děti spolu. On to tak bere, že máme dvě děti spolu, takže on se jí i snaží vychovávat.“*

Dokonce i Jan mluví o novém manželovi hezky. Je rád, že s nimi bydlí, a že se o Kačenku dobře stará a má jí rád. *„A teď jsme třeba mluvili o Martinovi, že je to dobře, že jí má rád. Já ho teda neměl rád, protože mi vlez do života, ale ve finále jsem rád, že to dopadlo takhle dobře mezi náma, že to nedopadlo trochu jinak. Když jsem ho viděl poprvé u nás v bytě...no a dneska jsem fakt rád. On jí prostě bere jako svojí vlastní dceru.“*

Rodina č.3

Eva má přítele, ale netroufá si říct, že by to bylo na celý život. To se teprve uvidí. Nicméně malá Evička zbožňuje každého muže, který se v její blízkosti objeví. Otec jí velice chybí, a tak se snaží si najít mužský vzor v někom jiném. *„Tak to jí chybí určitě. Jenom když přijde nějaká chlapecká návštěva, tak ona na*

něm okamžitě visí a hned ho miluje. Pořád s nima blbne a je do nich zamilovaná a je strašně vidět, jak moc jí to chybí.“

12.7 Vnímání rozvodu

Má poslední otázka v rozhovorech většinou zněla, jestli si respondenti myslí, že je dobré udržet manželství za každou cenu kvůli dětem. Zde se odpovědi často shodovaly. Je důležité si uvědomit, že situace po rozvodu a v manželství mohou vypadat v každé rodině odlišně.

Rodina č.1

V rodině č.1 se pro Hanu rozvod nezdál být jako dobrým řešením, jelikož chtěla, aby otec zůstal doma se svými dětmi. *„Jako kvůli dětem jsem se fakt snažila. Říkala jsem mu ať klidně zůstane v jedné místnosti a já v druhý, ale ať tam kvůli těm dětem zůstane. On řekl, že není rodinej typ a že ho rodina svazuje. Přitom má další...“*

Martin mi na otázku, jestli si myslí, že je dobře, že se jejich rodiče rozvedli, odpověděl takto: *„No jednoznačně! To je jednoznačně správný! A hlavně to jediný, co bylo špatně, byl způsob komunikace nebo spíš nekomunikace, vyčítání a prostě takových těch porozvodových problémů, který přicházeli. No, já si myslím, že to je prostě přesně daný tak, že v okamžiku, kdy ty dva lidi začnou být nějakým způsobem si fyzicky odporný nebo že dojde k totálnímu odcizení, kdy spolu prostě nejsou schopni komunikovat a začnou se nenávidět, no tak je nejlepší řešení samozřejmě rozvod, protože tam už vlastně není vůbec nic. Tam je nespolutržení na výchově, tam je nespolutržení ve všem a vlastně je to teror. Pro oba dva. Samozřejmě přenesený na ty děti. Takže nutně nemusí znamenat to, že se ty lidi musí rozvést, ale v případě tak dvou diametrálně odlišných povah jako byl můj táta, člověk kterej byl bohémem, kterej si dělal co chtěl a moje matka alias učitelka, která chtěla mít všechno naopak velice srovnaný, tam muselo*

logicky dojít k rozporu, kterej vedl k tomu, že spolu ty dva lidi nemohli prostě existovat.“

Jana byla nešťastná, že neměla svého otce doma, ale dnes vidí, že rozvod byl pro její rodiče dobrým řešením. Ale rozvodu se děsí a bojí se, že kdyby se rozvedla, tak se její manžel zachová stejně jako její otec tehdy. *„Děti, když uvidí tu mámu šťastnou, tak budou šťastný taky! A k tomu, když bude bonus, že ten táta o ně bude mít zájem, tak je to nejvíc. Tak je úplně jedno, jestli jsou rozvedený nebo spolu sdílej barák. Ba naopak, když spolu sdílej barák a zažívaj to peklo, tak je to pro ně hrozný. To je prostě zabije. Pro mě je klíčový..když vidím, že ty děti necítí radost a lásku těch dvou dospělých, tak spolu ty dva dospělý prostě být nemají. Byť je to pro mě na druhou stranu schíza, protože pro mě je rozpad rodiny něco katastrofálního. Ale asi právě proto, že se bojím, že zažijou to, co já. Dneska mám pocit, že díky mamce jsme měli krásný dětství, a já vím, že jim ho taky dám. Jenom se bojím toho, že když teda odejde ten partner, tak ty děti ztratí toho tátu. Že se zachová stejně jako ten muj táta. Když se dva rozejdou a ten táta bude fungovat tím stylem- ano mám zájem- já mám takhle otevřenou náruč ke všemu, hlavně aby ty děti měly milujícího tátu. To, že s námi nežije, jim neublíží, si myslím já, ale ublíží jim to, že je ten táta zazdí. Takže to je pro mě ten strach..jako z rozvodů jako takových.“*

Rodina č.2

Kačenka mi sama řekla, že je to pro ni lepší takto. Je ráda, že má dvě rodiny. Její matka Michaela vnímá rozvod jako dobrou věc, pokud jsou spolu schopni dva dospělí lidé komunikovat. Je důležité, jak se k sobě bývalí partneři chovají. *„Hodně záleží na tom, jak se ty rodiče k sobě chovají. Já si furt do teď myslím, že je lepší, aby se ty dva rozvedli a byli každej zvlášť samostatně a šťastnej s nějakým tím partnerem a ona teda ano, měla dvě rodiny, než aby ty dva zůstávali spolu kvůli tomu dítěti a hádali se spolu, nebo naopak žili jenom vedle sebe. Budou žít sice spolu, ale jakoby vedle sebe. Takže já si myslím, že je lepší, že jsme šli od sebe.“*

Jan sdílí podobný názor jako má Jana, ale řekl, že kdyby bydleli sami s Janou a Kačenkou jako rodina, bez Janiných rodičů, byli by spolu do dnes. *„Já myslím, že se ulevilo všem. Že tam to bylo fakt napjatý a já jsem prostě potom nekousl ty rodiče v baráku.“*

Rodina č.3

Eva tvrdí, že záleží na věku dítěte, kdy se rodiče rozcházejí. Pro Evičku byl podle ní předškolní věk výhodou, protože vůbec nezaznamenala dobu, kdy s nimi otec ještě bydlel, a tím pádem toto bere jako danou, neměnnou věc. *„Záleží taky na věku dítěte, myslím, že když jsou takhle malý, tak tomu tolik nerozumí. Myslím, že právě u nás byl ten věk tou výhodou. Ona si vlastně na tu dobu, kdy my jsme spolu byli, nepamatuje. Už ví jenom, že bydlí s mamkou a občas se vídá i s tatškou.“*

12.8 Vliv rozvodu rodičů na budoucí život dítěte

Je těžké říct, zda má rozvod rodičů přímý vliv na konání, chování a různé pocity, které má nebo bude mít dospělé dítě rozvedených rodičů. Jelikož v rodině č.1 se vyskytuje žena, která si rozvod rodičů prožila v předškolním věku a nyní je to matka dvou dětí, která zpětně může posoudit, zda pociťuje vliv rozvodu, vedla jsem rozhovor na toto téma pouze s touto rodinou. V ostatních případech je tato otázka bezpředmětná, jelikož jsou děti stále malé.

Rodina č.1

Jana si hodně věcí právě s rozvodem spojuje. Souvisí to právě s absencí otce. Jana má strach, že jí v životě budou lidé opouštět. V této souvislosti mluvila zejména o partnerech. Vždy se na svého partnera upne a nechce se ho

pustit, právě díky tomuto pocitu, který si myslí, že má spojitost s rozvodem a s absencí otce.

Martin se zamýšlí nad tím, zda Janu ovlivňuje v jejím současném životě rozvod, anebo geny. *„Já si myslím, že tam třeba mohlo ovlivnit do jaký míry hraje roli třeba její povaha. Nebo jako dospění a povaha, kterou má teď v dospělosti. Do jaký míry to ovlivnilo tohleto, ten rozvod, anebo do jaký míry to byla genetická záležitost, tzn. že posbírala geny po tátovi a po mámě a něco se prostě vyvrtilo, to si netroufám říct. Ale myslím si, že prostě takovej jakoby strach nebo nějaká taková...že na ní někdo nemá čas, nebo že s ní nechce trávit čas, to tam prostě může být. A rozhodně jí to mohlo nějak stimulovat pro tu budoucnost. No..Já si myslím, že jsou v zásadě dva typy lidí. A to jsou lidi, kteří přicházejí z nějakýho sociálního prostředí a ten vzorec je tak silnej, že je natolik ovlivní, že už je od mládí vlastně patrně nějaký posun, že budou pokračovat v naprosto stejným vzorci chování jako jejich rodiče. Anebo je to naopak, nebo je to prostě nějakým způsobem obava a strach z toho, aby to nebylo stejně. Přestože právě ty geny, možná, jsou podobný nebo identický s některým z rodičů. Takže si myslím, že ona se snaží jakoby zachovat svojí rodinu, přestože v ní je to vnitřní pnutí dělat to jinak a nestálost a taková jakoby určitá možná podobná povahová vlastnost jako má právě táta, sestra v sobě má...nestálost, taková neurčitost, prostě takový jakoby nevyhranění se proti ničemu, tak potom jakoby revoltuje v té povaze, že stačí potom nějaký..že hledá nějaký změny a snaží se od toho života získávat nějaký nový impulzy a podněty. Na druhou stranu si uvědomuje, že je pro ní důležitá ta rodina. Ale myslím si, že...skoro bych řekl, že víc ovlivní člověka ty geny než rozvod jako takovej.“*

Matka sourozenců se shoduje de facto s oběma. *Já si myslím, že jo. Je pořád taková že se hledá. Pořád něco hledá, jak kdyby byla pořád nenaplněná. Ale nevím, jestli je to ta citová stránka, protože já si myslím, že ona má tý lásky celý život hodně okolo sebe. Jak ode mě, tak od bráchy, od manžela, její děti jí zbožňují, ale pořád je tam ještě něco čemu já sama nemůžu přijít na kloub. Ona se pořád hledá. Je asi takovej typ. Ona je teda geneticky asi jako k tátovi, i*

taková jako přelétavější. Jsou tam strašně ty geny. Řekla bych, že dvě třetiny geny a jedna třetina vliv toho rozvodu a to, že ten táta tam chyběl.“

13 Závěr

Je velice těžké určit přímý dopad rozvodu na dítě, jemuž se rodiče rozváděli v jeho předškolním věku. Hodně dětí si dobu, kdy se jeho rodiče rozváděli, nepamatuje. Vybavují si třeba jen určité momenty, chvílky, kdy se rodiče hádali, a oni se jen omylem k hádce připletly. Někteří rodiče si dávali velký pozor, aby je dítě při hádkách neslyšelo, jiní rodiče na dítě v tomto ohled nebrali. Avšak pokud dítě bylo opravdu přítomné, prožívalo v tu chvíli smutek, strach a nechápalo situaci, ve které se nacházelo. Prožívalo pocity nejistoty a ohrožení.

Po odchodu jednoho z rodičů (zde budeme mluvit o odchodu otci) je důležité, jaké vysvětlení dítě dostane. Rodiče by měli vždy dbát na to, aby dítě vědělo, že rozvod neznamená konec vztahu mezi rodičem a dítětem, ale pouze mezi rodiči samotnými. Dítě by mělo být ubezpečeno, že bude nadále milováno oběma rodiči a v nejlepším případě se s rodičem, který již nebude bydlet doma, může vídat, jak ono bude chtít. Bohužel takto většinou porozvodová situace nevypadá. Může se stát, že dítě bude otci lhostejné, nebude dodržovat termíny, kdy si má dítě vyzvednout, nebude na něj spoleh, popřípadě bude platit minimální výživné nebo žádné, a tím pádem se matka dostane do těžké finanční situace. Negativní emoce budou přenášeny na dítě, které bude opět cítit pocit ohrožení a nejistoty.

Vztah dítěte k otci je v takto nízkém věku i přes veškeré problémy pozitivní. Dítě otce bezvýhradně přijímá a miluje ho takový jaký je. To, že na něj není spoleh a o dítě nejví takový zájem, jaký by měl projevovat, většinou dítě zjistí až v pokročilém věku. V předškolním věku je rádo za každý moment, který může se svým rodičem strávit.

V některých případech vstoupí do rodiny nový partner, a to jak z matčiny, tak i z otcovy strany. Pro dítě může být těžké se s touto novou situací vyrovnat, avšak v našem případě (v rodině č.2) přijalo dítě nového partnera bez problému a stalo se tomu tak i naopak. Pokud otec dítěte nejeví zájem, četnost setkávání je minimální a v rodině se nenachází jiný muž, kterého by dítě přijalo za vzor, může nastat problém například v partnerství v budoucím životě dítěte. Takto se stalo v rodině č.3, kde jako jediný mužský vzor figuroval straší bratr. Respondentce evidentně otec a zároveň mužský vzor scházel, a tak se v dospělém životě vždy na svého partnera upne a obává se ztráty, kterou jí v dětství způsobil její otec.

Zda je rozvod dobré řešení, nemůžeme jednoznačně říci. Každý pohled je subjektivní. Pokud oba partneři cítí, že jsou na pokraji sil, nechtějí ve vztahu pokračovat a pociťují, že rozvod bude vysvobozením jak pro ně, tak i pro jejich dítě, není pochyb, že jejich rozhodnutí bude správné. Ovšem existuje mnoho případů, kdy manželé v otázce rozvodu ve shodě nejsou, a jeden z nich chce manželství třeba „jen“ kvůli dětem zachovat. Pak je otázkou, jaké jsou manželé povahy a zda se dokáží dohodnout. A tímto se vracím na počátek mé práce, ke kapitole, která se věnuje komunikaci. Podle mého názoru je komunikace mezi samotnými rodiči tou nejdůležitější věcí už od počátku vztahu. A pokud jsou partneři schopni od začátku vztahu komunikovat, tolerovat a respektovat druhého, mnohdy bychom otázku vlivu rozvodu na dítě ani řešit nemuseli.

14 Seznam použitých zdrojů

BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tématica a moderní psychologie*. Praha. Karolinum, 2006, 124 s. ISBN 80-246-1089-2

HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha. Grada, 2015, 400 s. ISBN 978-80-247-4674-6

JANOŠOVÁ, P. *Dívčí a chlapecká identita, Vývoj a úskalí*. Praha. Grada, 2008, 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9

KOCOURKOVÁ, J. Aktuální trendy české populace. In: Šulová, L., Fait, T., Weiss, P. a kol.: *Výchova k sexuální reprodukčnímu zdraví*. Praha. Maxdorf, 2011, ISBN 978-80-7345-238-4

KOLEKTIV AUTORŮ. *Velký sociologický slovník*. Praha. Karolinum, 1996, ISBN 80-7184-311-3

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha. Portál, 2008, 112 s. ISBN 978-80-7367-504-2

MATĚJČEK, Z. a kol. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha. Státní pedagogické nakladatelství, 1975, 113 s.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha. Grada, 1999, 144 s. ISBN 80-7169-897-0

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha. Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-85850-24-9

MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha. Portál, 2015, 256 s. ISBN 978-80-262-0968-3

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém přístupu*. Praha. Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha. Slon, 1999, 252 s. ISBN 80-85850-75-3

WARSAK, R., A. *Revoluce v rozvodové péči o děti*. Praha. Portál, 1996, ISBN 80-7178-089-8

SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha. Portál, 2004, 186s. ISBN 80-7178-906-2

ŠULOVÁ, L., FAIT, T., WEISS, P., a kol. *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha. Maxdorf, 2011, ISBN 978-80-7345-238-4

ŠKVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha. Portál, 2007, 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0

Internetové zdroje:

VANÍČKOVÁ, E. *Stres dítěte v rozvodové a porozvodové situaci* [online]. [cit. 2011-03-14]. Dostupné z WWW : <http://www.iustin.cz/art.asp?art=21>

15 Přílohy

Přepsané rozhovory

Rodina č.1

Rozhovor č.1

Jana, 36 let. Rodiče Jany se rozvedli v jejích čtyřech letech.

S: „Pamatujete si dobu, kdy jste byla v předškolním věku? Vybavujete si konkrétní situace?“

J: „Já si vybavuju, víte co, já si vybavuju některý jako zážitky z toho. Já si pamatuju, že jsme byli u moře, to si pamatuju, že jsme měli s mamkou stejný šaty, jo ale spíš jako takový střípky.“

S: „Kolik Vám bylo, když se rodiče rozvedli a pamatuje si, jestli u Vás doma probíhaly mezi rodiči nějaké spory a zda jste u nich byla přítomna?“

J: „Čtyři. Pamatuju si. Pamatuju si některý situace. Třeba že vlítli do pokojíku, pamatuju si tátu, kterej nosil takovou oranžovou košili s velkým límcem, a vlítli do pokojíku..my jsme měli palandu a oni se strašně hádali a rozhazovali tam věci a my jsme byli s bráchou v tý posteli a oni odsunuli tu postel i s námi, a já jsem díky tomu našla omalovánky, který jsem hledala a oni byly zapadlý právě za tou postelí. Proto si to možná i pamatuju, protože jsem jako měla hroznou radost, že vidím ty omalovánky.“

A taky si pamatuju, že jsem brečela potom, bylo mi hrozně smutno. Tenhle okamžik byl pro mě důležitěj, ale vůbec jsem nechápala, co v tom pokojíku dělali a nevím, co si říkali, to si jako nepamatuju. Slova a význam si nevybavuju. Jenom vim, že byli hrozně naštvaní a něco tam na sebe vyřvávali a tahali tu postel.

S: „Bála jste se, že v tu chvíli otec matce ublíží nebo naopak?“

J: „Ne, já jsem...to si taky pamatuju, protože to mám do dneška. Že když někdo křičí na mě, nebo křičí někdo vedle mě nebo se hádá, tak mam hroznej strach. To mám opravdu do dneška, že jakmile je někde hádka nebo dusná atmosféra, tak já jsem úplně ve stresu, úplně skříplá a vůbec nevím, jak mám na to reagovat. Já prostě..do dneška mám totální respekt z mojí mamky, protože ta je našťvaná jako permanentně nebo aspoň takovej projev, takovej ten ráznej, takže mě to skřípne zprátky. Najednou nejsem schopná se vyjádřit.

S: „Odešel od Vás otec? Pamatujete si na ten den?“

J: „Odešel taťka. Já si pamatuju ne kdy odešel nebo jak to přesně probíhalo, to už si nepamatuju. Jenom vím, že jsme chodili za mamkou do nemocnice. Já jsem potom zjistila, že ona se z toho psychicky složila a byla teda asi jako na psychiatrii.

S: „ A to jste se dozvěděla až zpětně?“

J: „ Ano to jsem se dozvěděla až zpětně, ale vybavuju si, že jsme tam za ní šli s tátou a s bráchou. Jo i s tátou, šli jsme se podívat na mamku.

S: „ V tu dobu, kdy byla matka v nemocnici, tak jste byli u otce?“

J: „Nenene, my jsme nebyli v té době s taťkou, to já si ani nepamatuju úplně s kým jsme byli, ale pamatuju si, že tam byl táta v té nemocnici. Ale jako s ním jsme nežili, on u nás nebyl. Nevím proč tam s náma šel, to už si nepamatuju a my jsme se o tom nikdy extra nebavili, tudíž mi to nikdy nikdo nevysvětlil. Ale jenom vím, že mamka byla v tom špitále a pamatuju si to, jak jdeme tou chodbou a mamka v tom županu a byl tam brácha, ten tam byl taky. Já nevěděla, co mamince je. A pak si pamatuju, že jsme byli malinký, a že jsme koukali v obýváku na televizi a mamka měla jakoby, protože jak kouřila, pootevřený dveře na chodbu. A někdo ťukal a mamka vyběhla a šla tam něco s někým řešit a já slyšela tátův hlas. My jsme ho neviděli, protože jsme byli v tom obýváku, našpicovaný uši a já si říkala: „Táta! Táta je tady!“ no a on šel do koupelny, on se zavřel v koupelně a sprchoval se, vím, že tekla voda. A mamka potom vypla televizi, a že jdeme spát a šli jsme spát. A protože v noci jsem chodila, my jsme spali v pokojíčku a mamka spala v kuchyni, protože jsme měli dva jedna, a to byl takovej ten s jídelním koutem a

mamka tam měla postel. A já jak jsem šla v noci pro to pití, tak jsem nakoukla jakoby do té jídelny na tu mamku a byl tam táta. Spali spolu prostě v posteli, ale to byla už nějaká doba po tom rozvodu. A top vím, že jsem uviděla, letěla jsem zpátky a pamatuju si ten pocit: „aaa táta se vrátil, táta je zpátky!“ takže jsem se nemohla dočkat rána. Ráno jsem vylítla, že jako pozdravím tátu a on už tam nebyl. A já jsem říkala mamce: „Mami, vždyť tady byl táta!“ a ona mi tvrdila, že tam nebyl. Ale já vím, že jsem ho viděla! Byl to prostě táta. Vždyť jsem tam stála a koukala jsem na ně, jak spí. A prostě nepřiznala mi to. A to vím, že jsem byla malinká.

S: „Takže jste si přála, aby ten táta s vámi zůstal?“

J: „Já jsem strašně chtěla! Já jsem jako nikdy nezvládla to, že táta odešel. Protože ještě ke všemu to bylo v té době..rozvod byl něco špatnýho, v té době se to jako strašně špatně...nikdo o tom nechtěl mluvit, bylo to jako potupný jo. A mamka to s náma jako vůbec neřešila, nechtěla o tom mluvit a bylo to vlastně tajný.“

S: „Takže si o tom s vámi ani nikdo nepovídal?“

J: „Neee, ne. A naopak my když jsme měli otázky už jako větší, tak jsme jako dostali seřváno, že nám do toho vůbec nic není. Totální tabu jako. A mamka ani jako nikdy nedoznala, nepřiznala věci, když už jsme byli třeba dospělý. Já jsem třeba potom dělala v archívu na socce a tam má každý člověk jakoby svojí složku. No a já jak jsem tam dělala, tak jsem si jí našla, cíleně, prostě složku mojí mamky, že jo. A tam byly normálně kopie rozvodových papírů a výpovědi. A já jsem si to všechno přečetla. A to mi bylo devatenáct, takhle nějak a já jsem si přečetla všechny ty výpovědi. A dozvěděla jsem se, že došlo k nevěře jak z mamky strany, tak z tátovi strany a vlastně se to tam táhlo už jako strašně dlouho. A já jsem vlastně jako v dobrým šla za tou mamkou tenkrát a řekla jsem jí: „Mami, já jsem držela v ruce tuhle složku a vlastně všechno jsem si tam vyčetla.“ A mamka v těch devatenácti mě seřezala jako hovado. Vyjela jak čert z krabice, že mi do toho nic není. Vůbec se se mnou nebavila a ještě mě seřezala. A vím, že jako od té doby se ani jako nesmíme bavit o tátovi. Ona má zášť vůči němu, takže jako ona sebe sama udržuje v takovém tom, abych sama sobě ještě víc neublížila, tak se o něm nebudu bavit.

S: Když jste byli s bratrem malí, povídali jste si o tom?“

J: „Když jsme byli malí, tak to si ani nepamatuju, že by jsme si o tom povídali nebo něco. Já si teda pamatuju, protože táta na nás prděl jak na placatej kámen, a já vim, že měl přijít v sobotu mě vyzvednout, a já jsem od rána do večera seděla u okna, brečela jsem a čekala jsem až přijde a on nepřišel prostě. A že to bylo jako hodněkrát.“

S: „Takže otec nedodržel pravidelnost návštěv a vyzvedávání?“

J: „Vůbec, on o nás jako neměl zájem. Ale vím, že byli domluvený časy, protože nám to mamka třeba řekla, a já vím, úplně si to pamatuju, že jsem čuměla z toho okna, tam byla takhle zastávka, a já seděla u toho okna a furt jsem vyhlížela toho tátu, kdy přijde. Nebo si pamatuju situaci, kdy on zazvonil dole, a já běžela dolů, a on mi jenom řekl, že mě přišel jenom pozdravit a že nemá čas. A já jsem zase běžela nahoru a strašně jsem brečela, to si pamatuju. Nebo já mam hrůzu z pavouků, a on si mě tenkrát vyzvedl, a řek že, protože měl různý přítelkyně a ty si nepřáli, abychom jako chodili k němu..nás jako nechtěli, a on mě vzal tenkrát do kina na pohádku Pavoučí král. A tam byla studna a přes celou tu studnu byl obrovskej pavouk a já řvala v tom kině, strašně panicky jsem řvala. A on mi potom jako hrozně vynadal, předal mě mamce, že prostě jako, že se se mnou nedá jít ani do kina a mamka se mě potom ptala na jakou pohádku jsme šli a já jsem jí to říkala, a mamka se jako čílila, že jo. Takže to jsou jako...on jako neměl ten zájem. Že možná kdyby měl, tak je to jiný, ale on o to nestál nikdy.“

S: „Měla jste v té době někoho blízkého, kdo by vás podporoval? Ve kterém jste měla největší oporu?“

J: „Já jsem se upla na bráchu no. Brácha byl pro mě jako táta. I jakoby s odstupem času a i jako tak fungoval! Když jsme chodili už do školy, mamka chodila už do práce, ona musela odjíždět dřív, protože dojížděla do školky. A on měl za úkol do mě narvat snídani. A on fakt poctivě seděl a já vím, že jsem byla hrozně naštvaná, že jsem ho hrozně nenáviděla v tu chvíli, a on do mě cpal tu snídani, abych se prostě najedla. Opravdu se choval jako táta. A já jsem v něm měla modlu. Brácha byl pro mě nejvíc.“

S: „A Vaše matka si po rozvodu našla nějakého nového partnera?“

J: „No ono to bylo tak. Mamka se jako zabškla a řekla, že žádnýho chlapa...prostě jsem vedle ní dlouho nikoho neviděla. Byla sama. A ona jak byla takovej stresář, tak byla dost přísná a řezala nás a bylo to dost zvláštní musím říct. A potom vím, že měla kamaráda z Jihlavy, Jardu. A ten za náma jezdil a toho my jsme úplně zbožňovali. Ten byl skvělej. Prostě Jarda nám přivezl tričko se Simpsnem, to nikdo neměl! Byli jsme hvězdy že jo. Byl to bubeník, byl skvělej, ale co s ním mamka měla nebo neměla..teda asi s ním měla, ale jako spolu nebyli. On prostě žil v tý Jihlavě a občas se jako potkávali. Pak si pamatuju, že jsem jednou z pokojíku zahlídla, protože jsme měli proti dveřím zrcadlo a ono bylo vidět skrz to do obejváku. A tam stál nějaký chlap, já do dneška nevím, jak se jmenuje. A oni se tam jako líbali, a já vím, že mi mi bylo úplně zle. Víím, že jsem tam hrozně potřebovala jít a jako úplně to roztrhnout. Takže jsem tam přišla a začala jsem říkat mamce, že jí potřebuju zrovna. Víím, že jsem na ní hrozně mluvila a ona mě sprdla a poslala mě zpátky do pokojíku. Byla jsem hrozně našťvaná, jak může jako si tohle dovolit? Měla jsem furt pocit, že nás za někoho nahradí. Že nás odsune, protože nás nahradí někdo, nějaký pán. Ale u toho Jardy jsem se nabála. Bylo mi hrozně příjemný, když tam byl a hrozně jsme se na něj těšili. Ale u tohodle pána jsem měla blok. A mamka mi vždycky pak říkala, že vlastně ani neměla šanci si někoho přivést, protože jsme byli oba strašně žárlivý, že jsme jí to jako nedopřáli, že jsme dělali všechno proto, abychom měli jí jen pro sebe. Abychom jí vlastnili.

S: „Spousta dětí má při rozvodu rodičů pocit, že na rozpadu jejich vztahu nese vinu. Měla jste takový pocit i vy?“

J: Asi ne. Ale víím, že jsem měla pocit jinej. Že jsem měla pocit stašnýho opuštění. Víím, že jsem byla jako hrozně nešťastná. Ale ono to jako bylo cítit z tý mamky, protože ona byla nešťastná. Já si myslím, že jsem jako pobrala tu její nešťastnost a já jak jsem citlivá, tak jsem to s ní asi jako hrozně prožívala. Víím, že jsem se jako trápila, že jsem byla hrozně smutná. Pamatuju si spoustu situací, kdy jsem seděla a bulela právě proto, že jsem se cítila jako sama.

S: „A i když si pro Vás táta nechodil často, cítila jste k němu pořád lásku?“

J: „ Já ho milovala. Já ho úplně zbožňovala. Právě, že mi hrozně ubližovalo, když on nešel a já prostě jsem byla nešťastná, byla jsem hrozně nešťastná a hrozně jsem mu to jako zazlívala samozřejmě, ale milovala jsem ho. Takže když už si nás vyzvedl...a to je zajímavý..já si nepamatuju společný chvíle s bráchou a s tátou, ale já si pamatuju sebe a tátu. Jako kdyby tam ten brácha nebyl. Prostě si nevybavuju situace, že prožívám bráchu vedle sebe, ale jako kdyby ten svět byl jenom táta. Já když jsem s ním byla, tak vím, že jsem svítila jako lampička, to bylo pro mě nejvíc. Ale zase na druhou stranu, když si táta našel tu přítelkyni, tak ona šila a že mi ušije sukni. A já jsem si tam hrozně přála spát v jejich pokojíčku. A já jsem tam pak opravdu spala a najednou mi bylo hrozně nedobře. Najednou jsem nebyla ráda, že tam jsem. Vadila mi ona. Ona mi prostě brala ten pocit toho, že já jsem tam s tátou, takže oni tam jsou spolu a já jsem tam omylem. Takovej pocit já jsem z toho měla.

S: „ Chtěla jste, aby se táta vrátil zpět domu a rodiče byli zase spolu?“

J: „Asi jo. Asi jsem si přála, aby byl táta s mámou. Ale spíš jsem si přála, aby byl se mnou. Spíš jsem neřešila, jestli bude s maminkou nebo nebude, spíš jsem chtěla, aby byl se mnou.

S: „ Takže pro Vás bylo nejdůležitější, aby s Vámi trávil volný čas a aby fungoval jako otec..“

J: „ Jo..jo. Chtěla jsem ho prostě mít no.

S: „ Jak tu situaci vnímáte teď s odstupem několika let? Myslíte si, že bylo správné, že se rodiče rozvedli?“

J: „ Já si myslím, že je jediné dobře, že se rozvedli, protože dneska vnímám ty ppvahy a vnímám to i z vlastní zkušenosti, kdy už i já mám toho manžela a mám ty děti. A vím, jak to strašně působí na ty děti, když mi není dobře. A myslím si, že by nás to asi zničilo ten jejich vztah. Prostě je dobře, že od sebe odešli. Ale spíš dávám obrovskou vinu tátovi v tom, že nás jako děti zazdil. On prostě...dobře..dva dospělí lidi se můžou rozvést, můžou se rozejít, je to v pořádku. Dneska to tak vnímám, že to není nic špatného. Je to prostě čistě jen o dvou lidech, ale pokud jsou v tom děti, tak ten otec je otcem navěky

věků a nemůže ublížit těm dětem. Byť s nima nežije, tak se ale má snažit ty děti znát. A on nás nechtěl znát. On nás úplně jako zazdil.

S: „Proč si myslíte, že to tak ve Vašem případě bylo?“

J: „ On měl táta dost bohémskej život, takže byl takovej, že měl i více...paní potom. A co vím, že oni si nepřály nás znát. Takže on jim jako vycházel vstříc a proto mě bral spíš jako na zmrzku nebo jsme zašli k babičce a vím, že on žil ten život tam a jak kdyby zapomněl na to, že jsou tady ty děti. Že jsme tu my. Že máme potřebu s ním bejt. A on jí neměl najednou..nebo jestli jí měl, tak jí nepraktikoval. Spíš tohle mě nejvíc mrzí. Jako to, že šli od sebe...jako máma se snažila a fungovala s náma výborně. Ona je akční člověk, takže s námi trávila spoustu času a výhodou bylo, že byla učitelka, tudíž měla prázdniny. Jezdili jsme na chatu, měli krásný zážitky, krásný dětství. Klobouk dolu před mamkou. Ale vím, že do dneška je ve mně zášť vůči tomu tatkoví..nebo spíš takovýto nepochopení :“Proč jsi nás odkop? Co my jsme ti udělali? Já tě mám ráda, já jsem ti vždycky říkala, že tě miluju a miluju tě i teď v mém šestatřiceti letech, ale proč?“ Možná proto u mě pak vznikla ta otázka, co jsem mu jako já udělala? Jestli já jsem něco provedla, že on mě nechce.

S: „ Máte teď jako dospělá žena pocit, že Vás absence Vašeho otce ovlivnila například v partnerském životě? Nebo jinak?“

J: „ Mám. A rozhodně ne dobře. Mám v sobě to, že když mám vedle sebe chlapa, partnera, já se na něj nalepím jak moucha na mucholapku. Mě se udělají na očích klapky jak u koně a já jím žiju. Já zapomenu žít sama sebou, ale žiju jím. A mam hroznej strach z opuštění. Mám strašnej strach z toho, že mi ublíží. Mám strašnej strach. Vlastně se jakoby hrozně rychle zamiluju, protože mám pocit, že když na mě někdo mrkne a je na mě milej, tak mě hned miluje. Takže já pak mám hned srdce na podnosu. Takže když toho partnera mám, tak pro m je to jakoby strašně svazující. Mám totálně pocit, že nesmím nic jinýho dělat, než žít a konat jím. On je středobod všeho prostě.

S: „Myslíte si, že je nutné zachovat manželství jen z toho důvodu, aby mělo dítě oba rodiče doma a měly pocit úplné rodiny? Nebo si myslíte, že pro děti může existovat úplná rodina, i když žijí rodiče odděleně?“

J: „ Ne! Právě, že ne. Já mám takovej sen a vždycky jsem ho měla, že chci mít velikánskou rodinu..hodně dětí. Kdy jsou všichni nakumulovaný v jednom baráku a všichni prožívaj jednoho, druhýho a nikdo nemá chvilku klidu, a vlastně je naštvanej, ale ve svý podstatě mu to hrozně dává. Tohle je pro mě jakoby sen. Ale protože to takhle není..je prostě máma, táta a dvě děti, tak naopak já strašně prožívám za děti. Pro mě je klíčový..když vidím, že ty děti necítí radost a lásku těch dvou dospělých, tak spolu ty dva dospělý prostě být nemají. Byť je to pro mě na druhou stranu schíza, protože pro mě je rozpad rodiny něco katastrofálního. Ale asi právě proto, že se bojím, že zažijou to, co já. Dneska mám pocit, že díky mamce jsme měli krásný dětství, a já vím, že jim ho taky dám. Jenom se bojím toho, že když teda odejde ten partner, tak ty děti ztratí toho tátu. Že se zachová stejně jako ten muj táta. Když se dva rozejdou a ten táta bude fungovat tím stylem- ano mám zájem- já mám takhle otevřenou náruč ke všemu, hlavně aby ty děti měly milujícího tátu. To, že s námi nežije, jim neublíží, si myslím já, ale ublíží jim to, že je ten táta zazdí. Takže to je pro mě ten strach..jako z rozvodů jako takových. Že ten táta prostě nebude mít zájem a oni budou prožívat to, co já. Rozvod jako takovej mi nevadí, v lecčem to může být pro děti i pozitivní. Pro mě je strašně důležitá věc...moje mamka se strašně trápila, a já jsem na ní koukala, a vím, že jsem s ní lehávala v té ložnici. Byla jsem strašně často nemocná, protože jsem tu mámu chtěla k sobě nějakým podvědomým způsobem přitačit. Takže já jsem furt marodila. Nemohla jsem dýchat, měla jsem astma..furt mi něco bylo. Bolesti hlavy a pořád jsem lezla mamce do té postele, protože jsem jí chtěla být hrozně na blízku. Snažila jsem se jí pořád dělat radost a pořád jsem jí malovala obrázky, hodně jsem modelovala, pořád jsem jí něco vařila...strašně jsem jí chtěla dělat šťastnou a já vím, že nebyla šťastná. Děti, když uvidí tu mámu šťastnou, tak budou šťastný taky! A k tomu, když bude bonus, že ten táta o ně bude mít zájem, tak je to nejvíc. Tak je úplně jedno, jestli jsou rozvedený nebo spolu sdílejí barák. Ba naopak, když spolu sdílejí barák a zažívají to peklo, tak je to pro ně hrozný. To je prostě zabije.

Rozhovor č.2

Martin, 40 let. Bratr Jany.

S: „ Kolik Vám bylo, když se Vaši rodiče rozváděli a jaký věkový rozdíl je mezi Vámi a Vaší sestrou?“

M: „Mě bylo osm let a mojí sestře byly čtyři roky

S: „ Pamatujete si na tu dobu, kdy se Vaši rodiče rozváděli nebo jste to tolik nevnímal?“

M: „Pamatuji si na to. Pamatuji si konflikty mezi nima, noční hádky, který jsem si vyslechl za dveřma, pamatuji si v podstatě nějaký denní rozbroje a tak, pamatuji si, že otec nebyl často doma a pamatuji v podstatě takovou tu dobu těch neshod zhruba tak rok před tím než se rozvedli.

S: Když byly sestře čtyři, jak to z Vašeho pohledu nesla? Myslíte si, že to vnímala stejně jako Vy?

M: „ Já si myslím, že to vůbec nevnímala. Myslím, že tu dobu těsně před rozvodem nemohla vnímat. Jakoby jestli zaznamenala nějakou hádku, tak si to rozhodně nemůže pamatovat a myslím si, že to, co si může dobře pamatovat je až následná situace, která byla jiná po tom rozvodu, tzn. Že tam ten otec nebyl, ale v době, kdy tam byl a kdy se hádali, tak si myslím, že to vnímala úplně strašně málo.

S: „ Myslíte si, že hádky jako malé dítě nevnímala?“

M: „ Myslím si, že nebylo jakoby..Takhle. To, že já jsem vnímal ty hádky, tak jsem je vnímal proto, že jsem si jich spoustu zákeřně vyslechl za dveřma, v noci, když jsem vstával a šel jsem si to poslechnout. A myslím si, že takových těch denních bylo strašně málo, protože táta nebyl doma a s tou mojí sestrou byl jako minimálně. Byl minimálně se mnou a byl minimálně s ní přes den. Takže si myslím, že ona neměla až tolik jakoby ..díky té odloučenosti až tolik nemohla vnímat ty konflikty, protože oni probíhaly v době, kdy ona víceméně spala. A jestli nějaký byly, jako v její přítomnosti, tak si myslím, že jich bylo strašně málo a nemůže si na ně dneska pamatovat.

S: „Po tom, co se rodiče rozvedli, a otec odešel, semkla Vás ta situace nějakým způsobem k sobě?“

M: „ Tak ono šlo o to, že se to tak nějak projevilo řekněme až nástupem do té první třídy. Já si pak myslím, že proběhlo nějaký vysvětlování proč to tak je, proč tatínek nežije doma a tak, to nám mamka vysvětlila. Já si přesně nepamatuju, jestli každému zvlášť nebo mě to řekla a segrě to řekla, to přesně nevím. Ale rozhodně jsme nějaký vysvětlení dostali

S: „Když jste se Vaší mamky ptali, co se stalo, byla odpovědí otevřená nebo o tom spíše nechtěla mluvit?“

M: „ Já nevím, jak si to pamatuje segra, ale já si pamatuju, že mě to vysvětlil táta, mi to řekl tu situaci a řekla mi jí i mamka. Každý zvlášť. Řekla mi prostě to, co se stalo, ale že by se o tom nějak chtěla bavit, to ne.

S: „Vnímal jste po rozvodu rodičů u sestry nějaké problémy, které by nastaly po rozvodu?“

M: „Já si na to úplně nepamatuju, ale myslím si, že bezprostředně čtyřletý dítě takovýhle věci jako neprožije tak, aby z toho mělo ještě takový trauma. Já myslím, že jemu schází možná..a nebo pracuje s vědomím toho, že tam ten tatínek nebude, ale on tam už nebyl před tím taky, takže si myslím, že v tu chvíli to jakoby tolik neuchopila, a že takový nějaký traumata z toho rozvodu přišly o trošičku dýl , a to bylo v době, kdy si ten táta nás měl chodit vyzvedávat, a ona na něj čekala a on nepřišel. Jako mockrát. Takže to si myslím, že byly takový zásadní věci, kdy ona čekala u okna, koukala, jednou za čtrnáct dní v sobotu v devět nebo v deset hodin, a tam on nedorazil.

S: „Jak reagovala, když otec nedorazil?“

M: „No, seděla u toho okna třeba celý den. Byla tam takhle, celý den seděla u okna na topení, baštila suchej chleba a koukala z okna a dívala se, jestli tatínek náhodou po lávce nepůjde.

S: „Našla si matka později nějakého nového partnera nebo zůstala sama,?“

M: „Zůstala sama. Asi předpokládám, že měla nějaký kamarády, na sex teda si myslím, ale myslím, že to bylo tak jako vyjímečný, nebo to bylo tak jako málo, že..asi bych teda i na někoho vzpomněl, ale nebyl to nikdy trvalej vztah.

S: „Myslíte si, že rozvod sestru poznamenal a je to znát s odstupem několika let?“

M: „ Já si myslím, že jí to ovlivnilo, protože to co bylo prostě závadný na tý době bylo to, že ten táta nedržel termíny a nedržel slovo. Tím, že měl problémy s placením alimentů, tak samozřejmě se dostávalo jakoby k různým telefonickým a osobním konfliktům mezi mámou a tátou a ty se samozřejmě přenášely chca nechca na ty děti. A že to, že jí to prostě ovlivnilo..to jí ovlivnilo jednoznačně.

S: „ Myslíte, si, že doma postrádala mužský vzor?“

M: „ Určitě, to asi chybí každému dítěti, který nemá tátu, takže si myslím, že tam ten mužskej vzor nebyl logicky, protože tam žádněj stálej partner nebyl, žádněj dospělej chlap. A taky vzhledem k tomu, že zemřel potom děda a tak. Těch chlapů v okolí bylo málo. Takže je možný, že tu její budoucnost, ten její život jako ovlivnila ta absence toho táty, a že jí to jakoby poznamenalo nějakým způsobem. Ale netroufal bych si říct jak přesně.

S: „ Takže nevidíte přímý vztah mezi rozvodem a jejím budoucím osobním životem, výběrem partnera?“

M: „ Já nevím. Já si myslím, že tam třeba mohlo ovlivnit do jaký míry hraje roli třeba její povaha. Nebo jako dospění a povaha, kterou má teď v dospělosti. Do jaký míry to ovlivnilo tohleto, ten rozvod, anebo do jaký míry to byla genetická záležitost, tzn. že posbírala geny po tátovi a po mámě a něco se prostě vyvrbilo, to si netroufám říct. Ale myslím si, že prostě takovej jakoby strach nebo nějaká taková...že na ní někdo nemá čas, nebo že s ní nechce trávit čas, to tam prostě může být. A rozhodně jí to mohlo nějak stimulovat pro tu budoucnost. Ale jestli to je záležitost těch genů, anebo toho rozvodu, to si netipnu.

S: „ Myslíte si, že při rozvodu rodičů záleží na věku dítěte?“

M: „ Já si myslím, že hůř to chápou děti, který jsou už třeba ve škole, protože ty už věci dávaj prostě do určitých souvislostí a to ten předškolák prostě nedělá. Ten si dává

podle mě úplně základní otázky a odpovědi, a pokud vidí po rozvodu, že spolu tatínek s maminkou komunikují, stýkají se a není mezi nimi vůbec nic, tak si myslím, že to vůbec nemusí hrát žádnou roli. Možná. Ale to já nedokážu asi i vzhledem k tomu, jak to bylo u nás, říct.

Já si myslím, že zásadně ovlivní to, jaký je člověk v dospělosti rozhodně jeho dětství, obecně. Ale Jestli tam byly nějaký věci, který ovlivnily zrovna třeba segru konkrétně v dospělosti, tak to nutně nemusel být ten rozvod jako samotnej, to mohla být třeba určitá nervová labilita naší matky vedle který jsme vyrůstali a ta absence toho mužského vzoru, kterej si pak ona hledala ve mně. Ale nutně to tak prostě být nemusí. U nás to tak pravděpodobně bylo, že tam byl ten táta, kterej se projevil jako člověk, kterej nedržel slovo a nedržel termíny, ale jinak by to to dítě takhle vůbec nemuselo chápat. A to ještě chci říct to, že sestra byla maximálně tolerantní až do dospělosti k tomu, co všechno si mohl táta dovolit. A do dneška by mu byla schopná odpustit prakticky cokoliv. Myslím si, že se proti němu nikdy nevyhranila, naopak, vždycky toužila po tý jeho přízni, a do dneška s tím patrně nemá problém.

S: „Vídají se spolu pravidelně?“

M: „ Vídají se spolu nepravidelně, já myslím třeba jednou za tři měsíce. Údajně si volaj.

S: „ Myslíte si, že právě díky tomu, že dokonalou a úplnou rodinu neměla, tak jí chce v přítomnosti za každou cenu udržet? Chce se vyhnout tomu, aby se její děti nemusely prožívat to samé co ona, když byla malá?“

M: „ No..Já si myslím, že jsou v zásadě dva typy lidí. A to jsou lidi, kteří přicházejí z nějakýho sociálního prostředí a ten vzorec je tak silnej, že je natolik ovlivní, že už je od mládí vlastně patrně nějaký posun, že budou pokračovat v naprosto stejným vzorci chování jako jejich rodiče.Anebo je to naopak, nebo je to prostě nějakým způsobem obava a strach z toho, aby to nebylo stejně. Přestože právě ty geny, možná, jsou podobný nebo identický s některým z rodičů, tak si myslím, že ta odvaha nebo chuť to bránit je vyšší možná někdy než ta genetická výbava. Já říkám nevím, já si myslím, že tady prostě se potkali jakoby dva lidi v našich rodičích, kteří spolu v zásadě nemohli komunikovat a nemohli spolu v životě být, protože povaha každýho z nich je úplně, ale

úplně jiná. No a když si dva úplně jiní lidi udělají děti, tak samozřejmě nějakým způsobem do nich promítnou určité chaos, takže si myslím, že ona se snaží jakoby zachovat svojí rodinu, přestože v ní je to vnitřní pnutí dělat to jinak a nestálost a taková jakoby určitá možná podobná povahová vlastnost jako má právě táta, sestra v sobě má...nestálost, taková neurčitost, prostě takový jakoby nevyhranění se proti ničemu, tak potom jakoby revoltuje v té povaze, že stačí potom nějaké..že hledá nějaký změny a snaží se od toho života získávat nějaký nový impulzy a podněty. Na druhou stranu si uvědomuje, že je pro ní důležitá ta rodina. Ale myslím si, že...skoro bych řekl, že víc ovlivní člověka ty geny než rozvod jako takovej.

S: „ Myslíte si, že je důležité udržet rodinu pohromadě za každou cenu kvůli dětem? Nebo když opravdu dva lidi vidí, že si nerozumí jako Vaše máma s tátou, tak od sebe odejít?“

M: „ No, já si myslím, že to je prostě přesně daný tak, že v okamžiku, kdy ty dva lidi začnou být nějakým způsobem si fyzicky odporný nebo že dojde k totálnímu odcizení, kdy spolu prostě nejsou schopni komunikovat a začnou se nenávidět, no tak je nejlepší řešení samozřejmě rozvod, protože tam už vlastně není vůbec nic. Tam je nespolupráce na výchově, tam je nespolupráce ve všem a vlastně je to teror. Pro oba dva. Samozřejmě přenesenej na ty děti. Takže nutně nemusí znamenat to, že se ty lidi musí rozvést, ale v případě tak dvou diametrálně odlišných povah jako byl můj táta, člověk kterej byl bohém, kterej si dělal co chtěl a moje matka alias učitelka, která chtěla mít všechno naopak velice srovnaný, tam muselo logicky dojít k rozporu, kterej vedl k tomu, že spolu ty dva lidi nemohli prostě existovat. Potažmo otec, kterej se zamiloval, našel si vlastně jinou ženu a následně další a další ženy, který byly v jeho životě jako partnerky, se kterými žil vždycky nějaká léta. No takže taková ta nestálost v tom byla evidentní...je po pátý ženatěj tuším. Takže to tam prostě bylo bez ohledu na mojí matku, která mohla být jakákoliv, ale prostě otec byl takový.

S: „ Takže si myslíte, že je dobře, že se rodiče rozvedli?“

M: „ No jednoznačně! To je jednoznačně správný! A hlavně to jediný, co bylo špatně, byl způsob komunikace nebo spíš nekomunikace, vyčítání a prostě takových těch porozvodových problému, který přicházeli.

S: „ Jak dlouho problémy po rozvodu přetrvávaly?“

M: „No problémy byly vlastně pořád, dokud se platily alimenty že jo. Dokud nás ten otec měl mít jednou za čas v nějaký svojí jednodenní péči nebo prostě u sebe a platil alimenty, tak s tím byly spojený problémy. Oni by se od sebe odstříhli mnohem dřív..je třeba teda říct, že oni spolu šli po rozvodu na kafe, a že po rozvodu to bylo velice klidný do té doby než začaly problémy právě s tou vyživovací povinností.

S: „ Otec nechtěl plnit?“

M: „NO nechtěl. On by jí možná snad i chtěl, nechci mu křivdit, ale nikdy si asi neuvěomil co to ponese, jak to pro něj bude asi finančně nákladný, a díky tomu, že si nacházel nové partnerky a zakládal nové rodiny, tak samozřejmě to pro něj byl výdaj, kterej byl asi velikej. V tu chvíli ta původní rodina pro něj prostě nemohla bejt prioritou. Ani časovou, ani finanční. Tím pádem to nechal na matce a ta to samozřejmě nesla velice nelibě i s ohledem na to, že ty děti v tu dobu tomu otci naopak nadbíhaly, chtěly ho , vážily si každý chvíli, a pro tu mámu to byla prostě veliká rána, protože viděla prostě určitou nespravedlnost. Pro ženskou, která vaří, pere, stará se, všechno obhospodařuje a pak otec, který přijde jednou za čtrnáct dní, spíš jednou za měsíc, vezme si děti, vezme je do kina a děti by se mohly zbláznit. A ještě prosí maminku, aby mu odpustila alimenty, protože se mu špatně daří.

S: „ Táta Vám říkal, že se mu špatně daří? Naváděl Vás nějak proti matce?“

M: „ Nenaváděl, ale z dnešního pohledu dospělého člověka jako vůbec nechápu, proč takovýhle věci zmiňoval, že před dítětem tohle říct, je prostě zoufalý. Takže pravděpodobně si chtěl postěžovat s tím, že to přeneseme někam dál. To nekultivovaný prostě přicházelo z nedostatku peněz a protože ten čas už prostě nechtěl věnovat nikomu jinýmu. To se samozřejmě dotklo matky samoživitelky s minimálním, nebo tedy s malým platem učitelky ve školce. A to samozřejmě vytvářelo nepohodu, protože jako děti jsme nemohly prakticky nikam jet, někam se podívat a to proto, že prostě byl na to jenom jeden plat a k tomu pozdě, nebo špatně placený alimenty. Z toho plynuly další nervový problémy, který si ta máma zažívala a samozřejmě se dostávala do velikejch propadů, který s ní mávaly. A než se ta věc vystabilizovala, tak to trvalo hodně dlouho. Dneska je ale nutno říct, že když se potkaj, tak se pozdraví a dokážou spolu komunikovat

S: „Přenášely se ty negativní emoce na Vaší sestru, potažmo i na Vás?“

M: „Jasně, že přenášelo, protože pokud prostě je nějaká situace, která vznikne například tak, že ten jedinej samoživitel se dostane do nějakýho psychickýho špatnýho stavu, tak samozřejmě tak jedná. Takže jedná agresivně, jedná hystericky, vynervovaně a samozřejmě k tomu chybí ten protipól toho mužskýho prvku. Nějaký situace by třeba vůbec nenastaly, protože ona si usurpovala to právo, že já jsem máma i táta, já to zvládnu za všechny, ale bylo to samozřejmě hodně silový, mnohdy neúnosný, mnohdy nedobrý a to si myslím, že ponechávalo největší šrám. Nebyl to ten rozvod těch rodičů, jako spíš to nervový vypětí, který si ta máma po tom rozvodu nesla a promítla ho do tý výchovy těch dětí.

Rozhovor č.3

Matka Jany Hana, 63 let

S: „ Kolik bylo Janě, když jste se s manželem rozváděli?“

H: „ Jitce byly čtyři roky. On řekl, že se rozvede, protože není takzvaně rodinný typ, tak já věděla, že ta závislost tý dcery na něm je obrovská a říkala jsem mu: prosím tě nedělej to! Dokonce jsme se dostali až do takových momentů, že on jí řekl, že pro ní přijde jednou za 14 dní a on prostě nepřišel. A ona mi třeba proplakala celej víkend. Potom když si jí třeba vzal a odvedl jí k babičce, tak ona nám další dny strašně plakala v noci. Já už jsem tenkrát i bojovala s tím, že jsem řekla, že půjdu k lékaři a že si necháme defacto napsat, že styk s tím otcem je pro ní strašně špatnej. A neudělala jsem to teda nakonec. Ale ona to psychicky strašně špatně nesla.

S: „ Takže otec nedodržoval vůbec termíny?“

H: „ Nedodržoval no, slíbil a prostě nedodržel. Jana totiž strašně citovej člověk, která když se na někoho upne, tak je na něj hrozně poutaná. Jako třeba na mě. Do dneška. To je ocásek, já říkám. Prostě ona taková je no. Ona prostě potřebuje mít pocit, že jí někdo patří. To je to.

S: „ Myslíte si, že má rozvod přesah do dceřina současného života?“

H: „ No..já nevím no. Tam bylo tolik kritických situací, třeba i ohledně její svatby, kdy on nechtěl přijít, vymlouval se, že nemá čas a ona pak přišla na to, že akorát nechtěl kupovat dar. Ona takovýhle věci strašně špatně zvládá. A jestli to má na ní vliv? Já si myslím, že jo. Je pořád taková že se hledá. Pořád něco hledá, jak kdyby byla pořád nenaplněná. Ale nevím, jestli je to ta citová stránka, protože já si myslím, že ona má ty lásky celej život hodně okolo sebe. Jak ode mě, tak od bráchy, od manžela, její děti jí zbožňují, ale pořád je tam ještě něco čemu já sama nemůžu přijít na kloub. Ona se pořád hledá. Je asi takovej typ. Ona je teda geneticky asi jako k tátovi, i taková jako přelétavější..jako ve svých zájmech, ale to měla už jako dítě. Že se vždycky pro něco nadchla a pak to pustila a šla. A to má pořád. Jsou tam strašně ty geny. Řekla bych, že dvě třetiny geny a jedna třetina vliv toho rozvodu a to, že ten táta tam chyběl.

S: „ Snažili jste se manželství udržet za každou cenu kvůli dětem?“

H: „ No! Určitě! Já už jsem si ho brala jako jednou rozvedenýho, v zápětí se oženil po třetí a teď je po čtvrtý. Je nestabilní typ. Jako kvůli dětem jsem se fakt snažila. Říkala jsem mu ať klidně zůstane v jedné místnosti a já v druhý, ale ať tam kvůli těm dětem zůstane. On řekl, že není rodinej typ a že ho rodina svazuje. Přitom má další...

S: „ Měla Jana nějaké zdravotní problémy, které přisuzuje právě tomu rozpadu rodiny?“

H: „ Měla. Hodně velký. Ale ty měla už od roku. Týkalo se to uší.. V první třídě byla v ozdravovně. Ale nevím jestli se to váže k tomu. Má ulcerózní kolitidu, ale to má její táta taky.

S: „ Měla jste pocit, že Jana otce zbožňuje, i když nadržel slovo?“

H: „ Ano. Ona ho hledala. Prostě čekala u toho okna. To je ta závislost..Ona to nechápala. Já jí říkala, že tatínek prostě nemohl. Co jsem jí měla říct. I když jsem se z toho sama složila, protože to nebylo dobrý období, přesto ani jednou jsem neřekla, že je táta lump a nikdy jsem o něm nechtěla mluvit špatně před těma dětma. A dokonce to bylo i tak, že když za nima přišel, tak zůstal u nás a já mu ještě vařila oběd, aby ty děti měly pocit, že mají tu rodinu. Byl u nás s těma dětma.“

S: „ Ptala se vás Jana, proč jste se rozvedli?“

H: „ Ne. Já jí ale řekla, že tatínek u nás bydlet nebude, bude za váma chodit, odstěhoval se a nebylo to nějak, že oni by byly přítomni třeba hádek. Dávala jsem si pozor, aby to neslyšely. Při dobrém svědomí určitě ne. Bylo to ale šílený období. Ale já jsem pozitivní člověk a říkám, že všechno zlý je pro něco dobrý, ale to období bych si zopakovat nechtěla. Už jen kvůli dětem. Ale jako pořád jsme byli pohromadě, byla jsem táta i máma. A musím teda říct, že Jana má obrovskou vazbu i na Martina, ne jen na mě. Na něj obrovskou. On zastupoval toho tátu. Ona na něj vzhlížela vždycky jako k bohovi a on se k ní vždycky choval krásně. A to je do dneška. Oni se měli a do dneška se mají hrozně rádi. Je to krásný. Pořád se o ní stará jak mladší táta. On se do té role sám jakoby pasoval a do dneška to tak prostě je. Ona ho má jako vzor. Prožili jsme to co jsme prožili, ale..“

Rodina č.2

Kačence je deset let a od rozvodu jejích rodičů uplynulo již pět let. Rozhovor mi poskytla jak samotná Kačenka, tak její matka Michaela i otec Jan. Její rodiče byli velice ochotní a sdílní, ale Kačenka se trochu styděla a odpovídala spíše jednoslovně.

Příčinou rozvodu zde bylo společné soužití mladé rodiny a rodičů Michaely v jednom domě. Aspoň takto mi byla podána situace od Jana. Oba rodiče i malá Kačenka vnímají rozvod pozitivně, ačkoliv komunikace mezi nimi není dosud jednoduchá. Kačenka bydlí společně s matkou a jejím novým manželem a jejich společným synem (Katčíným bratrem), a otce vídá většinou jednou za čtrnáct dní na celý víkend. Svátky, prázdniny a dovolené záleží vždy na domluvě obou rodičů. Oba dva se snaží vše přizpůsobit tak, aby celá situace vyhovovala právě Kačence, i když bohužel nastávají situace, kdy se rodiče nedohodnou a nechci ustoupit ani jeden z nich. Přičemž samozřejmě trpí nejvíce dítě.

Kačenka má s matčíným manželem velice hezký vztah. Jezdí spolu na výlety a z úst Katčina otce i matky, jsem slyšela, že se o ní nevlastní otec stará jako o svou vlastní dceru.

Svého malého bratříčka opatruje a má ho moc ráda. Je tomu tak i naopak.

Rozhovor č.1

Kateřina, 10 let

S: „ Kačenko, kolik Ti bylo let, když se rodiče rozvedli?“

K: „ Tak to nevím. Ještě před školkou možná?“

S: „ Pamatuješ si na tu dobu?“

K: „ Ne.“

S: „ Pamatuješ si, jestli měli rodiče nějaké neshody, jestli se hádali?“

K: „ To si nepamatuju.“

S: „ A to když tu rodiče ještě bydleli spolu, si pamatuješ?“

K: „ Jo to si pamatuju. To bylo dobrý.“

S: „ Proč si myslíš, že od sebe rodiče odešli?“

K: „ Nevím. Já se jich na to ani nikdy neptala.“

S: „ Nezajímalo tě to?“

K: „ Ne.“

S: „ Vídáš se s tatškou?“

K: „ Jo. Jednou za čtrnáct dní o víkendu.

S: „ A co spolu o víkendech podnikáte?“

K: „ Tak různě. V létě spolu jezdíme na dovolený. Ted' jsme byli ve Dvoře Králové nad Labem v safari. A moc se mi líbilo.

S: „ Má tatka novou přítelkyni?“

K: „ Jo. Mám s ní hezkej vztah. Je hodná.“

S: „ Stalo se, že by se tatka někdy zpozdil, nebo že by tě vůbec nevyzvedl?“

K: „ Spíš, že se zpozdil o půl hodiny, o deset minut. Jinak vždycky přijede na čas.“

S: „ Myslíš, že by byl problém se s ním třeba vídat častěji kdybys chtěla?“

K: „ Myslím, že by to nebyl takovej problém zas.“

S: „ Mamka má také nového přítele?“

K: „ Manžela. Je na mě hodnej a není přísněj.

S: „ A jaký máš vztah s bráškou?“

K: „ Hezkej. Až na to, že mě bouchá. Zlobí mě, ale mám ho ráda.“

S: „ Chtěla bys, aby spolu mamka s tatškou zase bydleli, nebo je to lepší takhle?“

K: „ Takhle spíš. Vyhovuje mi to.“

S: „ A mají spolu mamka s tatškou hezký vztah?“

K: „ Jo! Žádněj problém není.“

Rozhovor č. 2

Matka Michela, 37 let

S: „ Nejdříve bych se chtěla zeptat, kolik bylo Kačce, když jste se s manželem rozvedli?“

M: „ Kolik bylo Kačence než jsme se rozvedli..ehm... No ono to bylo takový komplikovanější, my jsme se totiž rozvedli, když Kačence byly necelý dva, ale pak jsme to ještě zkusili dát jakoby dohromady, ačkoliv jsme už byli rozvedení. Ale úplně jsme od sebe šli, když Kačence byly tři a kousek.

S: „ A myslíte, že si tu dobu Kačenka pamatuje?“

M: „ Myslím si, že ne.“

S: „ Probíhaly nějaké hádky, které by mohla slyšet?“

M: „ My jsme se snažili, teda respektive já jsem se snažila neřešit to před ní, protože aby ona nebyla prostředníkem toho všeho a ani jako nějaký konflikty se snažím neřešit před ní, ačkoliv třeba vlastně ve spoustě věcech nesouhlasím do teďka a nikdy souhlasit nebudu, ale neřeším to přes ní. Vždycky si to řeším jakoby s ním a nedělám to tak, aby jako Kačenka si to s ním vyřídila. Takže ona nikdy nebyla jakoby prostředník mezi náma dvěma no.Takže my jsme se jako rozvedli, byli jsme u soudu a pak najednou..ještě tady vlastně bydlel, a pak najednou jsem jí řekla, že už se s tatínkem nemáme rádi, a že se tatínek odstěhuje, a že já jí budu mít ráda a že on jí bude mít rád, ale každéj někde jinde.

S: „ Jak to vzala?“

M: „ Emmm..Trošku se ptala potom jako kde je taťka a to, a pak asi až kolem toho pátýho šestýho roku trošku se znova začala ptát. Jako proč taťka jako nebydlí s náma a to už jsme zase mezi tím měla jako Martina a tak jsem jí vysvětlovala furt stejně dokola, že už jsme se s tatínkem neměli rádi a že už jsme spolu nechtěli bejt, ale že jí máme rádi každéj zvlášť, a že budeme prostě dva páry rodičů.

S: „Myslíte si, že je tedy v pořádku o tom s dětmi mluvit otevřeně, nebo jim říct zjednodušenou pravdu vzhledem k věku?“

M: „ Myslím, že opravdu záleží na věku, ve kterém se to uděje. Myslím že... Z mého pohledu bylo nejlepší jí říct, co jsem jí řekla. Že už se s tatínkem nemáme rádi, a že jí každé budeme mít rádi zvlášť. Myslím si, že tak to jako bylo nejvhodnější v tu dobu. Nevím jestli to tak opravdu bylo, to neumím posoudit jakoby, ale vzala to poměrně..ona Kačenka je jakoby dost chytrá, takže ona to jakoby vzala poměrně tak jako s lehkostí..nebo jak bych to jako řekla. Ale jestli jí to vyloženě jakoby trápí teď..Mám pocit, že ne. Nevidím žádný náznaky, že by jí to trápilo, že má dva páry rodičů. Trošičku jí jako vadí, že se musí přesouvat, jo..že se musí balit, ona se nechce moc balit, takže to jí trošičku vadí, že se jakoby musí balit. Ale já jí říkám, že je to dobrý, že má dva páry rodičů, dva Štědrý dny, dvě dovolený.. (smích)

S: „ Takže to podáváte jako výhodu?“

M: „ JO! Jako výhodu, asi tak nějak.

S: „ Jak se vídají s otcem často?“

M: „ Tak ono..my nemáme dohodu o styku s dítětem, my to máme tak jakože se domlouváme sami, ale máme to tak, že jednou za čtrnáct dní má víkend, potom má vždycky čtrnáct dní o letních prázdninách a kdykoliv si řekne, tak může si přijet, že třeba jí někde na odpoledne vezme nebo tak prostě kdykoliv si řekne, takže on...no ono to vlastně tak často není takže..(smích). Jakože by chtěl nějak vyloženě. A teď jí bude mít třeba celý prázdniny. Nemáme to nějak striktně daný, někdy má jarní prázdniny, někdy má třeba kousek velikonočních prázdnin a ob rok si vlastně střídáme Štědrej den.

S: „ Takže jste schopní se domluvit?“

M: „ No někdy víc, někdy míň. Spíš nejsme, ale..protože nechci aby Kačenka byla svědkem toho, jak se jakoby hádáme, tak v podstatě mu trošku jako ustupuju. Snažíme se, aby to dítě nebylo jak mezi dvěma mlýnskýma kamenama. Prostě že se to snažim nějako jakoby zahrát do autu.

S: „ Máte pocit, že i Kačenky otec má stejný názor jako vy?“

M: „ Ne! Zásadně má úplně jinej názor na všechno. Ale hlavně ono se to jakoby řídí tím jestli chce Kačenka. Jestliže Kačenka chce k němu jít na celý jarní prázdniny, tak já jí to dovolím. Kdyby řekla, že nechce, tak mu řeknu, že ne. Ale když opravdu chce, tak já s tím nemám problém. Párkrát se stalo, že mi jí nevrátil v neděli, ale vrátila se až jakoby v pondělí ze školy. Že on jí odvezl ráno do školy. Prostě jí to dovolím, když chce, a jemu to taky dovolím.

Jinak je to takový jako komplikovaný, protože Honza je takovej jakej je, a on je..někdy se s ním domluvím úplně v pohodě, nic není problém, a někdy je všechno hroznej problém. No prostě je takovej jakej je. Takže někdy je to problém úplně za primitivní věc, někdy je to hroznej problém a někdy to není problém. Takže...někdy mi třeba vyhrožuje střídavou péčí, že si zažádá o střídavou péči. Ačkoliv by to jako nezvládl, ale protože ví, že mi ublíží jedině přes tu Kačenku, tak mě se bude snažit donutit k tý střídavý péči. Ale já samozřejmě tu střídavou péči nedovolím. Nebo udělám všechno proto, abych jí nedovolila. Ale to právě vyplývá z tý jeho povahy. On je prostě takovej. On se teď jako utvrdí v tom, že mi něco dokáže, takže mi bude vyhrožovat střídavou péčí, bude mi vyhrožovat já nevím čím vším a pak třeba za půl roku se jakoby uklidní a pak je klidnej a nic není problém. On by tu střídavou péči podle mě nezvládl. Skloubit práci, jí vozit, vyzvedávat, vozit jí sem..nebo nevím jestli by jí hodlal nechat jezdit přes celý město autobusem, to doufám, že ne. Ale on hlavně nemá vůbec představu, co obnáší ta příprava do tý školy. Protože já když jsem asi dvakrát nebo třikrát poslala na víkend Kačenku s úkolem a jednou ho udělali, do druhý ho neudělali a po třetí tam nechala sešit jo..Takže ta příprava je taková jako lajdácká, on to bere tak, že on jí má na víkend, on jí vezme na výlet...zábava a mě jí vrátí a já s ní ještě dělám úkoly. Absolutně nemá ponětí o tom, co obnáší ta příprava do tý školy a co obnáší to, že já jí musím denně donutit, aby si ten pokojíček uklidila, a aby trošku něco jako dělala. Přece jen já se jí musím snažit nějak vychovávat, on jí má na tu zábavu jenom. A z toho plyne to, že on neví, co to obnáší.

On mi vždycky řekne: „Jo a co ty s ní máš za práci?“ Jo ona je šikovná, já se s ní nemusím učit, já jí jako vyzkouším, ale ty základy, to všechno jsem s ní musela. To on nezná. On neví vůbec. A samozřejmě ten režim o tom víkendu je úplně jinej než ve všední den, ale tam nemusí to co tady. Ten pokoj si uklidit musí, ale tím to končí. Jednak tady

má už sourozence, tak už ho musí chvílička třeba pohlídat, pak se jí samozřejmě snažíme vést k domácím pracem a má přípravu do školy.

S: „ Má Kačka dobrý vztah s Vaším manželem? Jak ho přijala?“

M: „ To by spíš asi měla říct Kačenka, jak ho přijala. Já myslím, že ho přijala dobře. Trošičku nastal malilinkatej problém v okamžiku, kdy se jí narodil brácha. Ona tím, že je lev a je taková jako hodně dominantní a chce bejt středem pozornosti, v okamžiku, kdy se jí narodil ten bráška, kterej samozřejmě vyžadoval najednou taky nějakou pozornost, tak ona teď má malinko pocit, že je brácha ten nejdůležitější. Jenže on byl malinkatej samozřejmě, on tý péče potřeboval jakoby trochu víc, takže ona se cítí malinko tak jakoby že se až tolik nevěnuju a ... Asi do doby než do toho přišel brácha tak s Martinem úplně jako skvěle, teď má pocit, že na ní nemáme tolik času. Ani já, ani Martin. Ačkoliv Martin je na ní jakoby , a za to jsem ráda, on se jí snaží vychovávat, protože pro mě bylo důležitý, aby on se k ní choval jakoby k vlastní. Protože samozřejmě..jakoby máme dvě děti spolu. On to tak bere, že máme dvě děti spolu, takže on se jí i snaží vychovávat. Kačenka si myslí, že jakoby je na ní přísněj, já naopak jakoby vidím, že Martínek dostane na prdel, ale Kačenka jakoby ne. Na Kačenku je mírnej. Ale Kačenka jakoby tím, že má pocit, že by měla bejt středobod vesmíru, protože ona byla než se Martínek narodil. A ten se narodil, když bylo Kačce skoro pět, takže už to jakoby vnímala, že je středem toho vesmíru. Ale snažíme se samozřejmě tu pozornost mezi ně dělit. Myslím si ale, že se sžili dobře. Samozřejmě taťka je taťka. Teď když jí řeknu, že půjde v pátek k tátovi, tak se jí chtít nebude, ale pak až tam bude, tak už tam bude zase jako ráda. Taťka je jakoby ten nejdůležitější, ale když něco potřebuje, tak řekne Martinovi. Martin je takovej jakoby kámoš, ale když něco bude potřebovat, tak opravdu řekne jemu. Martin jí odveze všude, Martin jí nainstaluje všechno do telefonu, všechno jí nastaví, odveze jí k doktorovi, protože je tu s náma vlastně každý den. Já myslím, že to tak jakoby vnímá. Nejsem si jakoby jistá, ale jako vzala ho musím říct hezky. Já jsem za to ráda, že ho vzala tak jak ho vzala. A Martin jí má taky rád.

S: „ Myslíte si, že rozvod jako takový, který proběhne v předškolním věku dítěte, bude mít nebo už má nějaký dopad na dítě? Zda ho to třeba může ovlivnit do budoucna?“

M: „ Hodně záleží na tom, jak se ty rodiče k sobě chovají. Já si furt do teď myslím, že je lepší, aby se ty dva rozvedli a byli každej zvlášť samostatně a šťastnej s nějakým tím partnerem a ona teda ano, měla dvě rodiny, než aby ty dva zůstávali spolu kvůli tomu dítěti a hádali se spolu, nebo naopak žili jenom vedle sebe. Do budoucna to dá podle mě špatnej vzor tý rodiny tomu dítěti, když oni ano, zachovají rodinu, ale jako rodinu zachovaj? Jo...budou se hádat, nebudou spolu mluvit, budou si dělat naschvály. Budou žít sice spolu, ale jakoby vedle sebe. Takže já si myslím, že je lepší, že jsme šli od sebe. A jsem o tom přesvědčená, že to bylo to lepší a vzhledem k tomu, že se dnes 30 % manželství rozvádí, ono jich je 17 ve třídě a minimálně o pěti dětech vím, že jsou z rozvedený rodiny, takže to nevnímá jako žádný handicap. Prostě to tak dneska jakoby je no.

Rozhovor č.3

Otec Jan, 38 let

S: „ Kolik bylo Kačence, když jste se rozvedli?“

J: „ Tak nějak kolem třech let.“

S: „ Myslíte si, že si tu dobu pamatuje?“

J: „Jo. Pamatuje. Protože vlastně já jsem se...jsme se rozvedli, já už jsem odcházel s tím, že jakoby už jsem v uvozovkách někoho měl a 14 dní po rozvodu jsme se k sobě zase s Míšou dali dohromady. Takže ona brečela u soudu, oba dva teda a říkala, že ona to nechtěla a já říkám: „Proč jsi to dělala?“ ona podala žádost.

S: „ Kvůli čemu Vaše bývalá žena podala žádost k rozvodu?“

J: „ Kvůli tomu, že já jsem bouchl rukama do stolu a řekl jsem, že budeme nahoře vařit, nahoře budeme jako rodina a dolu budeme chodit na návštěvy. Protože tam je to o tom, že přijdeš, a po práci se jde dolu na kafe, ono se tam obědvalo, ono se tam večerelo a v osm večer se chodilo nahoru.“

S: „Jestli tomu dobře rozumím, rozvedli jste se tudíž kvůli tomu, že jste nefungovali jako rodina?“

J: „ Přesně tak. Tchýně lezla i nahoru. Byla tam prostě pořád.“

S: „ Probíhali nějaké hádky? A pokud ano, dávali jste si pozor, aby u toho Kačenka nebyla přítomná?“

J: „ Nešlo tomu zabránit. Když jsem odcházel podruhé, to už jsme byli rozvedení, ale dva roky jsem to vydržel ještě kvůli malej, tak to byla hádka, že tam vlastně vlítnul i Míši táta, a dneska to slyším ještě od Káti: „ Tatínku já jsem měla strach, jak ses tam hádal!“ , protože on tam vlítnul a já mu řekl ať zajede dolu, že jinak mu jí už napálím. A Míša jí držela schválně na tom, aby to viděla a pak Míša Kačce říkala, že dědeček nás přišel ochránit před tatínkem. Takže s tímhle jsem odcházel já. Když jsem odcházel, tak to bylo fakt peklo.

S: „ Jak k Vám po téhle aféře přistupovala Kačka?“

J: „ Ona se bála. Ona řekla, že z toho měla strach. Ale jako těšila se na mě, že prostě aspoň jednou za 14 dní se uvidíme. Ale my jsme kvůli tomu měli i znovu soud. My jsme měli dohodu, první soud byl o dohodě, takže nebylo nic daný, což bylo super, no a pak přišla Míša s tím, že by to chtěla jinak, a že nechce, abych měl 24.12. Káťu a 14 dní v kuse v létě, a mě v tu chvíli zrovna přetahovala firma, a já říkam hele pojď se domluvit, nedomluvili jsme se, skončili jsme na sociálce. Tam nějaká pětadvacetiletá slečna začala rozhodovat o mým životě, což bylo teda zle, no a nakonec jsme skončili u soudu. První co bylo tak se zeptala soudkyně jako jakej na to mám názor? A já říkám, že s tím prostě nesouhlasím, protože to je prostě na deset, patnáct let prostě nalajnovanej život. My jsme se rozvedli a vrátili jsme sek sobě zpátky...no a v tu chvíli se to prostě zlomilo a šlo to na mojí stranu všechno. Soudkyně teda nakonec řekla, že to necháme tak jak to je teď.

S: „ Tím pádem je teď situace taková, že se s Kačenkou můžete vídat jak často chcete?“

J: „ Jasný, tak jak já chci. Ale jsou tam problémy.“

S: „ Je tedy problém si jí vzít třeba na 14 dní v létě?“

J: „ Je problém, že se nesejdeme v dovolenýma. Ted' jsme se pořád uhybali, s tím, že prostě jsme pořád skákali...oni měli dovolenou a my jí prostě neměli, anebo minulej rok to bylo vlastně v srpnu tak, že Míša si naplánovala dovolenou a já jí říkám: „Počkej a to já jako malou neuvidím měsíc?“ No a ona, že už to tak má a já, že to teda ne. A udělal jsem to pak fakt naschvál a říkám, dobře, takže já si jí v pátek přivezu, přivezu ti jí v neděli večer. O ona, že v pondělí večer odjíždí a já říkám: „To stíháš.“

Takže tam byly prostě furt nějaký problémy. Ted' jsme řešili dovolenou tenhle rok a už máme zase problémy. Prostě to je každý rok takhle.

S: „ **Když jste odešel z domova, mluvili jste o tom posléze s Kačkou? Jak jste jí to podali?**“

J: „ To už si přesně nepamatuju, ale myslím si...Třeba ted' o víkendu jsme to zrovna řešili, protože Káťa je taková až moc citlivka, tak jsem jí to říkal sám a říkám: „Hele s mamkou nám to nevyšlo. Máme krásnou dceru, to je to hezký, co z toho máme a prostě mamka má Martina, já mám Elišku, a ted' musíme prostě fungovat. Je to o domluvě.“ Takže jsme se bavili i jak jsme s Míšou byli na kafi, protože Kačka říkala, že jí bolí břicho a takovýhle jako...prostě psychika. Scéna u nás doma, my jsme skončili ve špitálu. Že jako nervujeme malou. No a doktor co tam byl, tak si vzpomněl, že my se známe a říkal mi, že tohle je prostě psychickýho původu. Takže znova vyšetření břicha, to má v pořádku, ale tam je problém, že se nedomluvíme prostě aspoň k tý psycholožce dojít, abychom věděli, co se děje. Já nechci, aby se sekla. Protože ona potom řeší když dostane dvojku, když dostane trojku, tak je z toho...nedejbože, aby jí pak ruplo v hlavě a něco si udělala, protože dostane za pět.

S: „ **Myslíte si, že ty psychosomatické problémy pramení i z toho, že mezi vámi vidí často neshody?**“

J: „ Já myslím, že taky. A snažím se jako..třeba něco omylem plácnu o mámě, a ted' se snažím jí z toho úplně vyndat, abychom o ní vůbec nemluvili. A ted' jsme třeba mluvili o Martinovi, že je to dobře, že jí má rád, že prostě.. Já to vidím, prostě on si jí bere a Míšu nechá s bábou doma a oni jedou spolu a s Martínkem a je to hezký.

S: „ **Takže jste rád, že ten nový partner tam je?**“

J: „ Jo! Já ho teda neměl rád, protože mi vlez do života, ale ve finále jsem rád, že to dopadlo takhle dobře mezi náma, že to nedopadlo trošku jinak. Když jsem ho viděl poprvé u nás v bytě...no a dneska jsem fakt rád. On jí prostě bere jako svojí vlastní dceru.“

S: „ Jak si myslíte, že Kačka nesla příchod nového partnera a narození brášky?“

J: „Já si myslím..ona je lev a ona byla středem pozornosti a dneska vlastně není, protože je tam ten brácha. Myslím, že to bere špatně. Určitě to bere špatně. Protože ona to sama i vidí. Začala povídat, že brácha jí mlátí, že prostě ona musí hlídat bráchu, a že mamka si teď vymyslela, že bude muset doma pomáhat. No a tím si naběhla, protože když řekla, že musí doma pomáhat, tak u nás teda taky. Tady měla volno. Tady prostě se dělalo všechno proto, aby se měla dobře, no a teď si musí udělat úkoly zaprvý, když se jde mejt nádobí, tak já třeba meju, nebo meje Eliška a Kačka utírá. Takže díky tomu, že si stěžovala, že je to špatně, tak jsme si potom s Míšou sedli, i s tím Martinem a řekli jsme jim, co tam bylo a Martin sám řekl, že spoustu věcí, který tvrdila, dělat vůbec přece nemusí. A já řekl, že to je její problém, teď si řekla, že to tak dělá u vás, takže u nás to bude dělat taky. Prostě má nějaký povinnosti. Takže ona je taková, že si prostě vymejší..něco tam prostě na tom bude, že kecá. Aby z toho jako profitovala na obou stranách. A je to znát třeba i při tom, když se s náma baví. Když Káťa je u nás a volá mámě, tak jsme viděli úplně to samý, jak to vypadá, když volá z domova k nám. Když je sama, tak je v pohodě. Kdežto když je s mámou, tak to není ono. Takže ona zkouší jako.

S: „Myslíte si, že je dobře, že jste se rozvedli? Změnil byste dnes něco? Právě třeba něco, co se týká vašeho dítěte?“

J: „ Já myslím, že se ulevilo všem. Že tam to bylo fakt napjatý a já jsem prostě potom nekousl ty rodiče v baráku.“

S: „ Myslíte si, že rozvod jako takový ovlivní dítě, které je právě v té době v předškolním věku?“

J: „ Já myslím, že i ovlivní. Já jsem to vlastně zažil taky. Takže vím co bylo, že jsem měl problémy, nechtěl jsem s ním a u Káti si myslím..u Káti je to znát v tom, že padne třetí hodina v neděli, už se blíží odjezd domů, strašně jí věci začnou trvat, prostě to nechce dělat, prostě nechce domů, bolí jí břicho. Kolikrát fakt řekne, že domů nechce. A

myslím si, že kdyby to u nás s Míšou bylo takový..já bych byl třeba rád, kdybych k nim mohl prostě přijet a dát si kafe. Nebo i Míše jsem to řekl ať přijdou oni na kafe..Ne, nepujde.

Rodina č.3

Evičce je pět let a žije s její matkou Evou sama bez otce. Její rodiče se poprvé rozešli, když byly Evičce dva roky a poté ještě několikrát. V době, kdy byli rodiče ještě spolu, žili cca rok v Norsku, kam se odstěhovali kvůli pracovní příležitosti otce. V průběhu pobytu v Norsku matka Eva zjistila, že má Evin otec stejně staré dítě s jinou ženou. Proto malou Evičku a sebe odstěhovala zpět do jejich rodného města. Od té doby spolu žijí samy a s otcem jsou velké problémy. Vzhledem k tomu, že stále střídá práci a nemá peníze, není schopen platit alimenty, a pokud platí, tak pozdě. Celou situaci řeší sociální úřad. Otec by se měl s malou Evičkou vídat jednou za čtrnáct dní o víkendu, ale ani to se neděje pravidelně. V současné době je tomu tak, že Evička svého otce neviděla již měsíc, a to musím podotknout, že žijí ve stejném městě. Otec se neustále vymlouvá na to, že nemá Evičku kam vzít, protože kvůli nedostatku peněz nemá stálé bydliště. Evička je v poslední době velice nešťastná a stává se čím dál častěji, že po otci truchlí. Nechápe, že jí otec téměř ani nezavolá, nebo že si jí nevyzvedává v mateřské škole a nebere jí na výlety, jako se občas stávalo dříve. Otec jeví o Evičku malý zájem a to vysiluje (samozřejmě psychicky i finančně) jak matku, tak Evičku.

Rozvor byl veden s Evičkou a s její matkou Evou. Otec dítěte rozhovor odmítl poskytnout.

Rozhovor č.1

Evička, 5 let

S: „ Evičko, pamatuješ si dobu, kdy s vámi ještě bydlel tatka?“

E: „Ehmmm...ne nepamatuju. Tady s náma nebydlel, protože vim, že maminka byla na něho hrozně naštvaná, že jí štv, protože jí nenosil peníze. Tak bude mamka chodit do nový práce.

S: „ Takže bydlíš jenom s mamkou?“

E: „ Jo, ale občas i s tatškou, ale on teď nemá byt, tak si mě může vzít třeba jenom na procházku.“

S: „ A chodí si pro tebe tatka často?“

E: „ Já mu vždycky volám večer.“

S: „ A co bys mi o tatškovi pověděla hezkýho?“

E: „ Že nákej tejden si mě vyzvedává vždycky.“

S: „ A co spolu děláte, když si tě vyzvedne?“

E: „ Někdy se jdeme projít třeba na věž.“

S: „ A chodíte spolu třeba někam do přírody na výlety?“

E: „ Ne tam nechodíme. My v takovýhle zimě nikam nechodíme.“

S: „ A kdy jsi tatku viděla naposled?“

E: „ Jenom když jsem byla malá, tak sem k nám přišel. To mi koupil nějaký jednorožce a jogurty.“

S: „ A kupuje ti hodně dárků?“

E: „ Hmmm...ne. Ale přišel k nám Ježíšek u něj, teda bez stromečku a to mi přinesl Paprika ze Spongeboba.“

S: „ A máš ve školce třeba nějaký kamarády, který bydlí taky jenom s mamkou?“

E: „ Asi mají doma oba rodiče, já nevím.“

S: „ A jsi ráda, že bydlíš jenom s mamkou?“

E: „ Hmmm....Jsem ráda. Ale vždycky mě naštv, a ona se naštv na mě. Protože jí vždycky zlobím. Že jsem vzteklá a pak mi dá na prdel.“

S: „ Evičko a co by sis nejvíc přála?“

E: „Já bych si nejvíc přála kouzelnou hůlku.“

S: „ A co by sis přála pro mamku?“

E: „ Přála bych si pro ní střevíce třpytivý a aby byla šťastná. A pro tátu bych si přála šampon.“

S: „ Evi a chodíš k tatškovi často?“

E: „ No ted právě ne jak nemá ten byt a předtím to tam měl takový malý.“

Rozhovor č. 2

Matka Eva, 27 let

S: „ Kolik bylo přesně Evče, když jste od sebe odešli?“

E: „ Bylo to nějak kolem narozenin jejích a to bylo když jí byly tři roky.“

S: „ Myslíš si, že si tu dobu pamatuje?“

E: „ Ne, myslím si, že fakt ne.“

S: „ Probíhal váš rozchod v klidu nebo ne?“

E: „ Ne, právě že moc ne. Jemu to spíš bylo jakoby jedno jestli malá něco slyší nebo ne. Absolutně neměl problém se před ní hádat. Občas byl i dost sprostej.“

S: „ Všíkala si malá často toho, že táta není doma?“

E: „ Víš co, tak on moc doma nebyl a když už přijel večer, tak si jí stejně moc nevšímal. Takže jí to nechybělo. Neptala se po něm, nic. Bylo jí to jako jedno.

S: „ Jak často se spolu momentálně vídají?“

E: „ Ted' je to dva měsíce, co se neviděli. Je třetí týden tady ve městě a ještě si tu pro ní ani nebyl. Před třema týdnama se prostě vrátil, protože byl předtím někde pracovně a od té doby nemá zájem se s ní ani vidět.“

S: „ A volá jí aspoň?“

E: „ Jo volá to jo. Teda spíš já mu volám, protože on je totálně a nemá ani kredit, takže on jí zavolat nemůže. Přes internet to taky nejde, protože ten teky nemá, asi mu ho odstříhli..strašný.. To už poslední tři týdny nebo měsíc už po něm jako dost smutní. Každý den.

S: „ Jak si myslíš, že to teď bude probíhat, když nemá být ani peníze?“

E: „ No on si jí prostě nevezme dokud nebude mít práci a byt. On jí prostě nevezme ani na procházku. Kdyby jí třeba aspoň vyzvedl ve školce, to by byla šťastná, ale zájem je očividně nulovej. Já mu píšu denodenně, kdy se jí jako hodlá věnovat, že malý se po něm stejská, že po něm smutní. Že si jí nemusí brát na celý víkend, ale aspoň na odpoledne nebo tak.. a on mi akorát řekne, že si jí teď prostě domu vzít nemůže.

S: „ A co třeba řekne Evičce, když si s ní volá? Když se ho ptá, proč se nevidí?“

E: „ On to ani vysvětlit neumí, furt jen něco plká. Nesmyslně. Radši jí řekne, že je táta blb, že se o ní neumí postarat.

S: „ Když se ještě navštěvovali pravidelně, byla u Evičky nějaká změna chování před tím než k němu šla a potom?“

E: „ Jo, rozhodně. Byl strašnej rozdíl v tom, že se vždycky šíleně vztekala, když jsem jí něco nekoupila, nebo když jsem jí něco zakázala, tak měla strašný záchvaty vzteku. A teď co si jí téměř nebere, tak to vymizelo. Má tendence pořád, že by něco chtěla, ale už to není v takový míře. Prostě už nemá takový záchvaty vzteku. Dřív vydržela třeba hodinu v kuse kvůli tomu řvát a kolikrát na mě natahovala, nebo mě štípala..

S: „ Takže on jí všechno dovoloval?“

E: „ Jo! On mi to i sám řekl. Prostě to bylo znát, že on všechno dovolí než aby jí poslouchal, jak se vzteká nebo brečí, tak jí radši všechno koupil.

S: „ Myslíš, že je prostě schopný se o malou postarat? I co se financí týče?“

E: „ No tak v poslední době se není schopnej postarat ani sám o sebe, natož o malou. O byt přišel kvůli neplacení, mě taky ještě nezaplatil alimenty a počítám s tím, že je nedostanu ani příští měsíc. A když mi je naposled dal, tak mi dals samozřejmě míň než měl.“

S: „ Pokud se vídají, jsi ráda?“

E: „ Jo..asi jo. Já vidím, že ona ho má ráda, ale vlastně nevím jestli je pro ní lepší nemít žádnýho tátu, nebo tohodle. Je pravda, že když je s ním, tak já si aspoň odpočinu...je to prostě její táta, já jim v tom bránit nechci, ale ten jeho zájem je tak minimální.. Ale teď jak se nevidí, tak úplně vidím, jak je hodnější, jak jí to vlastně prospívá.“

S: „ Myslíš, že jí chybí mužský vzor?“

E: „ Tak to jí chybí určitě. Jenom když přijde nějaká chlapecká návštěva, tak ona na něm okamžitě visí a hned ho miluje. Pořád s nima blbne a je do nich zamilovaná a je strašně vidět, jak moc jí to chybí. Do segry přítele byla strašně zamilovaná. Hrozně jí ten chlap prostě chybí, je to vidět. I když jsem měla přítele po Milanovi, tak ho okamžitě přijala, vůbec na něj ani nežárlí a když přijel, tak ho prostě nenechala na pokoji. Pořád po něm leze, hopsá po něm, kraviny spolu dělají, obrázky mu maluje. Prostě nemá problém s tím, kdybych si našla někoho jinýho.

S: „ Myslíš si, že by spolu měli rodiče zůstat za každou cenu kvůli dítěti?“

E: „Zaleží taky na věku dítěte, myslím, že když jsou takhle malý, tak tomu tolik nerozumí. Myslím, že právě u nás byl ten věk tou výhodou. Ona si vlastně na tu dobu, kdy my jsme spolu byli, nepamatuje. Už ví jenom, že bydlí s mamkou a občas se vídá i s tatínkem. Ale zrovna tuhle se mě vlastně ptala, proč tatínek nemůže bydlet s náma, když nemá ten byt? Tak jsem jí na to řekla, že s náma bydlet nemůže, protože já se na něj zlobím. Dneska ráno měla smutněnku po něm, tak jí říkám, že musí vydržet, že nevím kdy za ní přijede. Protože já vím vlastně samý to co ona. On prostě nepřemejšlí a je mu to jedno. Nedělá pro to vůbec nic. Když si vzpomenu na mojí mamku a tatínku, kdy se rozvedli, ty spolu prostě komunikovali úplně perfektně a tady to nefunguje takhle ani z 5 procent. Prostě tady je obrovský problém. On je tak neschopný ve všem.. Já bych neměla absolutně žádný problém mu jí dávat, naopak, já bych byla ráda, kdyby ten zájem aspoň trochu projevil. Je to smutný..kdyby se tak aspoň choval normálně. Protože když jí zavolá jednou za týden, tak ona je z toho akorát zmatená a jen v ní probudí ten stesk.“

